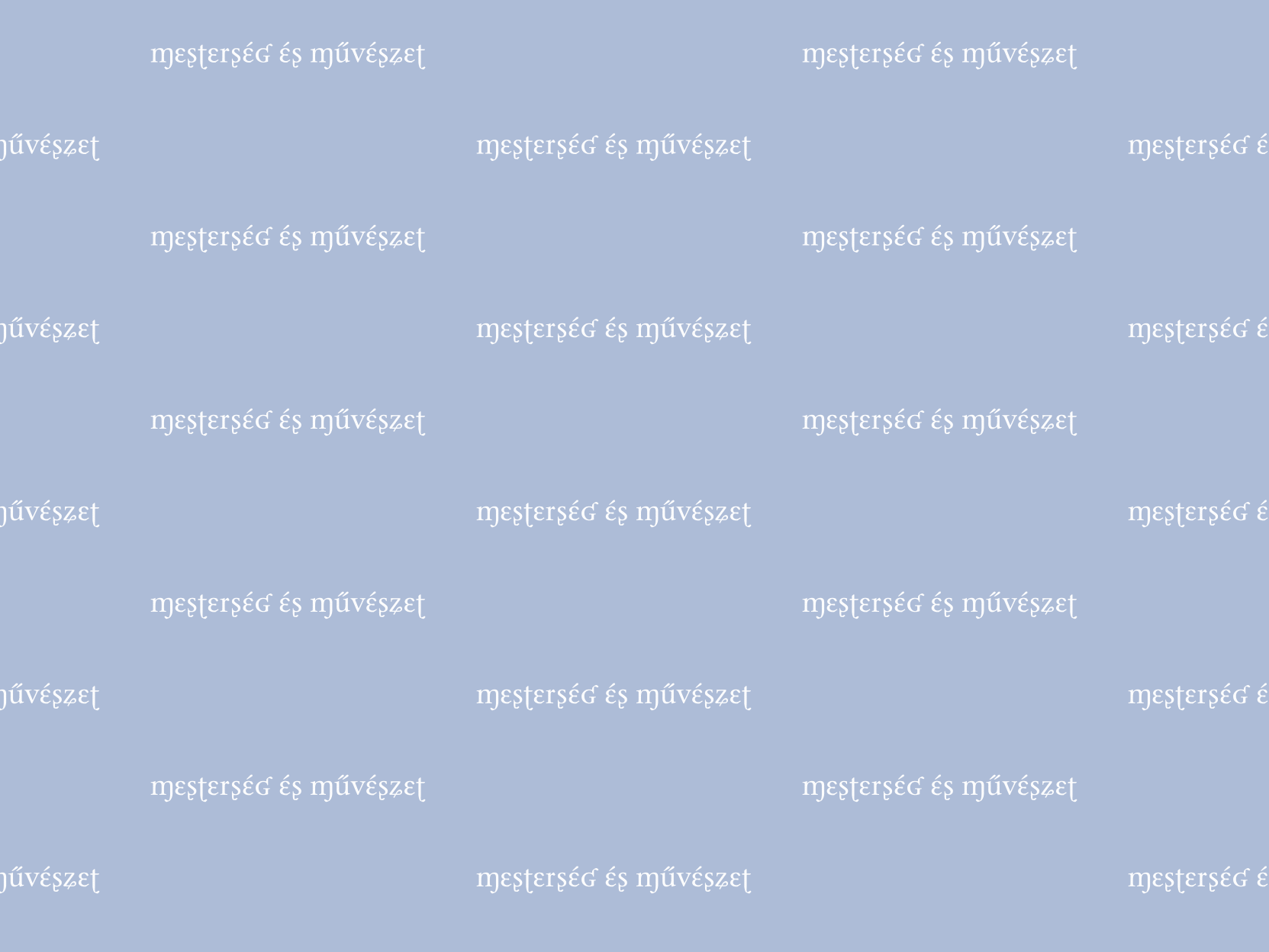

MESTERÉG ÉS MŰVÉSZET

N É P M Ű V É S Z E T I H Í R M O N D Ó

NESZ - XX. ÉVFOLYAM - 2013. JÚLIUS

<i>Tartalomjegyzék</i>	
2	Mesterségek Ünnepe
4	Mesterek és műhelyek
6	„Suba subával, guba gubával”
12	Teremtő kelme
18	Juhtartás és pásztorélet Európában
22	Útinapló
24	Szakmai tanulmányút és annak tanulságai
30	Linzi Magyar Napok
34	Egy kis néprajz
36	A kunsági bunda
40	A kunhímzés
44	Hírek
46	Zalában jártunk
52	Kiállítás Kecskeméten
54	Magyar Kézműves Remek
56	A ryijy
62	Könyvajánló

Mesterségek Ünnepe – huszonhetedszer

Négy varázslatos nap a Budai Várban – kavargó forgatag, a népművészet kitűnő mesterei, színpadi programok, népi játékok, gasztronómiai csábítások. Ez csak egy szelete mindannak, amelyet évről évre augusztus 20. körül kínál a Népművészeti Egyesületek Szövetsége szervezésében az év várva várt nyári családi fesztiválja, a Mesterségek Ünnepe. Kicsik és nagyok boldog mosollyal ismerkednek kultúránk kincseivel ilyenkor, és a szép emlékek, a hazavitt vásárfiák a következő alkalomig őrzik ezt az önfeledt pillanatot. Idén immár 27. alkalommal népesül be a Budai Vár, augusztus 17. és augusztus 20. között, hogy a közel 800 résztvevő mester portékáival elkápráztassa a látogatókat. A rendezvény idei fő témája a gyapjú lesz, annak minden feldolgozási fortélyával, formájával készülnek majd a mesterek. Kirgizisztán népművészei vendégeskednek idén a Mesterségek Ünnepe, és természetesen szokás szerint jobbnál jobb színpadi programok, koncertek, táncelőadások is színesítik a kavalkádot. Idén első alkalommal a fesztivál mind a négy napjára érvényes belépőjegyet is lehet vásárolni. A négynapos jegy ára

felnyitottak részére 5000 Ft, nyugdíjasok és 4-14 év közötti gyermekek részére pedig 2500 Ft. Az idei Mesterségek Ünnepe egy igazán ősi mesterség kerül középpontba: Az ember első háziállatai között volt a juh is, így a lehullott, majd később nyírt állatszőrök feldolgozására már

az ősi időkben sor került. A nemezkészítést a közép-ázsiai pásztornépeknek köszönhetjük, így került a honfoglaló magyarok által a Kárpát-medencébe is ez a „tudás”, amelyet ma hobbiból és hivatásszerűen is nagyon sokan használnak. A nemezkészítés újra felfedezése hazánkban az 1970-es évek végén kezdődött Nagy Mari és Vidák István vezetésével. 1982 és 1997 között a kecskeméti Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely adott otthont magyar és nemzetközi nemezkészítő tanfolyamoknak. A nemez innen indult hódító útjára. Ma talán nincs is olyan földrész, ahol ne lennének nemezkészítők. A gyapjú egy csodálatos képlékeny anyag. Felfedezték a pedagógusok, háziasszonyok, kézművesek, művészek. Kettőtől 100 éves korig mindenki alkothat a gyapjúból valamit. Látható majd közép-ázsiai hengerelt mintás nemeztakaró készítés, szabott-varrott shyrdak készítés, különleges csi-szövés és sok minden más is. A hagyományok szerint idén megrendezésre kerülő tematikus kiállításon is a gyapjúé lesz a főszerep, változatos, érdekes, rendhagyó gyapjúból készült tárgyakkal.

Érkezz viseletben!

Világszerte a legnagyobb divatházak, legtrendibb divatikonok is hódolnak a magyar népművészet remekei előtt. Miért ne tennénk mi is? A tavalyi felhívást ezért ismét közzéteszük: viseletben érkező látogatókat ezúttal is a Hunyadi Udvarban elhelyezett fotóponton várják, ahol profi stáb örökíti meg az öltözékeket, amelyek közül legalább egynek autentikus viseletnek kell lennie. A 4 nap alatt készült fotókat idén is szakmai zsűri értékeli majd a rendezvény után és a fotók tanúsága szerinti legharmonikusabb viselőit értékes nyereményekkel díjazzák. A díjazottak között szakmai zsűri döntése alapján 1-1 db 50 000 Ft, 40.000 Ft, 30.000 Ft és 5 db 15.000 Ft értékű ajándékutalványt ítélnék oda, amelyeket a Mesterporta üzletében lehet levásárolni 2013. december 31-ig. Érkezz hát idén is viseletben, hogy esélyed lehessen egy remek díjra!

Mesterek és műhelyek

„Suba subával, guba gubával”

Teremtő kelme

Juhtartás és pásztorélet Európában

„Suba subával, guba gubával”

Debrecenben és környékén sokan ismerik ezt a mondást. Jelentése: a gazdag a gazdaggal, a szegény a szegénnyel barátkozik, házasodik.

A mondás értelmezése sokaknak nem okoz gondot, de ha visszakérdezzük, hogy mi a guba és mi a suba, már jóval kevesebben tudják.

Olvasóink, akik jártasak a paraszti, mezővárosi hagyományos viseletek világában, rávágják: a suba férfi felsőruha, kifordított báránybőrből készül.

Ugyanakkor a népművészet iránt érdeklődő ember legtöbbször kicsit már elgondolkozik a guba szó hallatán. Annyit sokan tudnak, hogy ez is felsőruha, kabát féle, de anyagáról, készítési módjáról már keveseknek van ismerete.

Ez a tapasztalatom megerősödött a 2011-es Mesterségek Ünnepe alkalmával, amikor a Hajdú-Bihar megyei Népművészeti Egyesület alkotói között volt egy – a guba készítését bemutató – sátor is, amely előtt mindig sokan álltak, érdeklődtek, kérdeztettek. Nem ismerték a „mi gubánkat”, a debreceniek eme hagyományos öltözetét.

A Néprajzi Lexikonból Gáborján Alice cikkét idézhetjük a pontos meghatározásért: „egyrészt gyapjú szőtt anyagot jelöl, másrészt a belőle készült, kabátféle felső, gyapjúruhák neve.”

Idén, amikor a gyapjú, mint kiemelt téma szerepel a Mesterségek Ünnepén, nagyon is aktuális a debreceni guba és a készítőik bemutatása. Öt szövő alkotó, népi iparművész, szakoktató, szakkörvezető, aki Debrecenben, és Hajdú-Bihar megye településein él, négy éve alkotóközösségben szerveződve tevékenykedik. Ők öten: Dr. Menyhárt Márta szövő, népi iparművész; Paróczainé Simay Ildikó szövő, a népművészet ifjú mestere, népi iparművész; Dezsőné Borbély Emma szövő, a népművészet ifjú mestere, népi iparművész Debrecenben; Lipcsei Jánosné szövő szakkörvezető Földesen; Nagy Magdolna népi iparművész, szakoktató, Berettyóújfaluban él. Dezsőné Borbély Emma debreceni házában gyűltünk össze a beszélgetésre.

Hogyan született az alkotóközösség neve?

Paróczainé: A szakirodalmat olvasgatva bukkantunk erre a névre, és tiszteletből vettük fel elődeink nevét.

Dr. Menyhárt Márta (az ő ismeretei a legfrissebbek, hiszen ő a tevékenységükről készülő film „fő felelőse”, nagyon jól ismeri a hajdani gubások történetét): Debrecenben a 14. századtól a 19. század végéig működött a gubások szervezete, 14–16. században igen sok gubás volt, egy-egy időszakban 2000 gubát is csináltak az itteni mesterek. A 18. században 300 gubás mester volt Debrecenben, és négy nagy körzetben éltek a városban. Ma már csak a Csapó utcát ismerik úgy, mint a hajdani gubások műhelyeinek helyét, a gubacsapókról elnevezve. Alaposabb kutatásra váró kérdés, hogy a céh és a társulat, mint szervezeti forma között mi az azonosság vagy a különbség, de ezt kutatni kívánjuk, és a kutatási eredményekről kiadványt tervezünk kiadni.

Már most annyit biztosan lehet tudni, hogy a gubacsapóknál működött a céhes szervezet, mellette létezett a társulati forma, ők magukat így nevezték.

A mai kutatások szerint a gubacsapó az alapanyagot, a szövédéket szőtte, más mesterségek számára is készített szőtttest. A gubás társulatba tömörültek a mesterek. A gubások minden folyamatot maguk végeztek el. A megvásárolt gyapjút mosták, válogatták, kártolták, megfonták, megszőtték, szabták, varrták, ványolták, sőt a vásárra is vitték a termékeket, a gyapjú felsőruhaként ismert gubát.

A mai társulat tagjai a tudományos gyűjtő munkát a Debreceni Déri Múzeumban végezték, miközben muzeológus munkatársak minden lehetséges segítséget megadtak nekik. A raktárak ajtóit megnyitották, minden ott levő gubát kézbe vettek, mértek, rajzolták, fotózták, szövés-technikákat kutattak, és közben a hajdani gubás műhely eszközeit is megismerték. Ez az egyetlen módja annak, hogy rekonstruálni lehessen egy készítési folyamatot, és egy hajdani tárgyat.

A céh szervezetről is gyűjtötték az információkat, megismerték a gubások pecsétjét, amelyben az „ilfa” került megjelenítésre. Ez az eszköz a gyapjú pelyhesítésének az eszköze és nagyon hasonlít a fakkpónához, amit Mihalkó mester használ a kalapkészítésnél.

Ki milyen szövőmúlttal rendelkezik közületek?

Paróczainé: Több, mint 30 éve a debreceni Medgyessy Körben kezdtem a szövést. Az erdélyi csíkritmust, a festékes szőnyeg készítését, majd a vászonszövést tanultuk meg, de kicsit mindig eltértünk a szokásostól, mindig kerestünk valami új utat, az önkifejezés sajátos módját. Igen korán elkezdtünk öltözeti darabokat készíteni szőtt gyapjúból, elsősorban a magunk számára. Nem küldtük pályázatra, kiállításra, inkább büszkén viseltük ezeket a magunk alkotta darabokat. Eminek (Dezsőné) volt az ötlete, hogy ha már itt élünk Debrecenben és oly sokat tudunk a szövésről, keressük meg azt a jellegzetes tárgyat ennek a kultúrának, amihez mi szövők kapcsolódni tudunk.

Így bukkantunk erre a nagy kincsre, a debreceni gubára. Összehasonlításokat végeztünk, a környéken készített gubákat is megismertük, felfedeztük a táji sajátosságokat. Az alapanyagot a hortobágyi racka biztosítja. Teljesen kézi módszerrel dolgozzuk fel a gyapjút.

Miért a racka gyapjával foglalkoztok?

Nagy Magdi: A mi vidékünk állata a racka, ezt használták az itteni mesterek is. Ennek a juh-nak van az a tulajdonsága, hogy szép göndör, hosszú fürtöket növeszt, ami a mi gubáinknak egyfajta díszítését adja. Igen dekoratív dolgokat lehet így létrehozni. Természetesen mindig kísérletezünk, próbáljuk mással is keverni a racka gyapjút.

Menyhárt Márta: Természetesen sokkal könnyebb a dolgunk, mint a régi gubásoknak. A lenyírt, piszkos, „illatos” szőrt ki kell mosnunk, ami sok gonddal jár. A bérházi lakásban ezzel foglalkozni nem nagy élmény, de megcsinálom. A szárítás pedig csak idő kérdése. A felvetéshez van anyagunk, gyapjúfonalunk, de ha ebből a racka gyapjúból akarunk felvetni, akkor először meg kell tépni, hiszen a megtisztított, megszáritott gyapjú szinte posztószerűen összeállt. Nem körömpővel (a gubások egyik alapeszköze volt, fésű-kefe féle eszköz) simítjuk, tépjük egy irányba a szálakat, nekünk más módszer kell használni. Közöttünk csak Emi tud fonni, durgálni (ez a fonás más megnevezése).

Ahogy említettem, nem mindig mi fonjuk a gyapjút, de a fürtöket mi készítjük úgy elő, hogy beszóhető legyen. Megszőjük a gubaszövetet, ezt eldolgozzuk, úgy hogy ne bomoljon el, majd összehajtjuk úgy, hogy a mosógépben elhelyezhető legyen. A program megválasztása nagyon fontos, a fürtös guba készítés esetében a legnehezebb és igen lényeges munkafázis. Gyakorlatilag kallózzuk a mosógépben a szövetünket. Kivéve a mosógépből kicsapjuk belőle a vizet, épp úgy, mint elődeink tették a mosás után. Ez olyan mozdulat, mintha a port ráznánk ki a szőnyegből. Az eredmény: a szálak szép egyenesen állnak a szövedékben. A guba elemeinek összedolgozása ezután történik, következő pedig a díszítés, a gombolás megoldása. Van, amikor az ősi formákat helyezzük előtérbe, ilyenkor a geometrikus elemeket dolgozzuk össze. Ha a mai divatra jobban figyelünk, akkor a geometrikus elemeket kicsit behúzzuk, variáljuk, szűkítjük az ujját, a nyakát, varrással formáljuk a szövedékeket.

Ki foglalkozik a divattal, ki ért hozzá, vagy mindenki magára szabja, maga formálja a darabjait?

Dezsőné: Mindenkinek megvan az egyéni stílusa, mindenki saját maga készíti el az öltözetét, de az elkészülésük előtt és utána is megbeszéljük, ötleteket adunk egymásnak.

Mi a csoportmunka előnye a társulati formában alkotóknál?

Dezsőné: A táborban közösen alkottunk, próbálgattuk a formát, a festést is együtt csináltuk, őszinte véleményt mondtunk egymás munkájáról. Végül szinte kórusban válaszolnak: „Jól érezzük magunkat egymás társaságában, közös a hobbink.”

Nagy Magdi: „Az első 5 guba nagyon különböző lett, mindenkinek a személyisége, az ízlése van benne. Egymás sikereinek és szép tárgyainak szinte jobban örülünk, mint a magunkénak, mert azzal nem izzadtunk, csak a szépségét látjuk. Azzal, hogy egymásnak átadjuk a tapasztalatunkat, mi is gazdagodunk.

A guba gallért például 5 féle módon oldjuk meg, hiszen mások az ötleteink, gondolataink a megoldást illetően.

A guba szövését, mai öltözeti darabbá formálását Dezsőné és Paróczainé kezdték el több mint 5 éve. A Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület szövő tagjainak ajánlották fel a lehetőséget arra, hogy megismerjék ezt a hajdan nevezetes debreceni kultúrát. Az egyesület az NKA-hoz benyújtott pályázatokkal az első két évben megteremtette a lehetőséget a közös tanulásra, kísérletezésre, bemutatkozásra.

Hogyan és miért maradtatok meg mindannyian a gubaszövés mellett?

Dezsőné: Én egyedül nem szeretek dolgozni, Ildikó nélkül biztosan nem kezdtem volna el ezt a munkát sem. Ő még aktív dolgozó, tanítónő, családja, 3 gyermeke van, és soha nem ér rá, de ha egy perce van, és beszélgetünk, mond egy-egy mondatot és én akkor azon elgondolkodom és „felnevelem”, kidolgozom az újabb feladatot. Ilyen most a honlapunk, Magdi kezdeményezte, dolgozott rajta, majd Márti a könyvet kezdte

összeállítani, én a filmet szerkesztettem, természetesen nem egyedül. Ha összejövünk, megbeszéljük az aktuális feladatokat, segítjük az ötletek megvalósítását. Nemcsak az alkotómunka a fontos tehát, hanem az is, hogy megismerjenek bennünket, a PR tevékenységet is együtt végezzük.

Paróczainé: Én például nem tudok rajzolni, Emi nem szívesen fogalmaz, így van meg a munkamegosztás közöttünk, kiegészítjük egymás munkáját.

Milyen távlati terveitek, céljaitok vannak?

Dezsőné: Egy-egy évre gondolkodunk előre. Az alkotó munka mellett vagy azzal párhuzamosan a dokumentumok összegyűjtését, a szakirodalom összeszedését, a saját tapasztalataink leírását végeztük el, és elkészült a film, két nyelven. Ez komoly értékmentő munka, hisz, több mint 100 éve nem szövik a gubát ilyen módon. A mi tevékenységünk nélkül teljesen feledésbe menne a gubakészítés.

Kaphatnak-e töletek segítséget a gubaszövés iránt érdeklődő szövő szakemberek?

Nagy Magdi: A legutóbbi kiállításunkon látták szövő társaink a munkáinkat és azt mondták, sokat kell még tanulnunk, ahhoz, hogy közéték álljunk! Mi persze gondolunk az utódokra is, fiatalítani akarjuk a társulatot.

Menyhárt Márta: Szeretnénk, ha a mi debreceni ünnepeinken is viselnék a modernizált, de hagyományos öltözeteket, például a gubát. Ha egy adventi ünnepségen, amely Debrecen egyik jelentős közösségi rendezvényévé kezd válni, a polgármesterünk gubát viselne, elérnénk a célunkat, biztosan divattá válna a guba viselése. A magyar viselet kissé lenézetté vált, a népi, a paraszti lebecsülendő, holott ez a mi népünk értéke. A mi célunk az, hogy értékes közkinccsé tegyük ezeket.

Nagy Magdi: A guba a szegények viselete volt, talán ezért is felejtődött el, a suba ismert maradt. A nagytemplombeli kiállítás után a gyerekeim elmondták, hogy mit gondolnak erről a mun-

káról, öltözeteinkről. Megbírálták a ruháinkat, ötleteket adnak, így valóban nagyon sokat segítenek nekünk a fiataljaink. Minden társulati tagunknak benne van a gyereke is ebben az alkotói munkában, akár technikailag, akár divat tanácsadásban.

Emma a férjét is gyűjtő munkára inspirálja: Akármerre utazom, kutatom a férjemmel együtt azokat az öltözeteket, amelyek bennünket motiválhatnak a tervező munkánkban. A számítógépemen a „Guba divat lehet” mappában vannak ezek a képeink.

A Gubás Társulat tevékenysége mára már igen összetett, sok munkával járó feladat. Hogyan finanszírozzátok mindezt?

Először nagy a csönd, majd kuncogás a válasz. Paróczainé: Mindenki benyúl a zsebébe és kiveszi a rá eső részét. Ha megvan a terv, kiszámítjuk a költségeket és összedobjuk a pénzt. Próbálkoztunk mi is pályázatírással, Debrecenben erre egyelőre nem kaptunk pénzt. Ezért jelenleg nincs támogatónk.

Hol láthatták és láthatják majd az érdeklődők a munkáitokat?

Dezsőné: Az első bemutató a 2011-es egyesületi tábor után volt, ezt követte a 2011-es Mesterségek Ünnepén a debreceni gubás műhely felállítása. Meghívást kaptunk Hevesre, az Országos Szóttes Konferenciára, ott a kiállításon szerepeltek és díjat kaptak a gubák, én előadást is tartottam ott.

Nagy Magdi: 2012-ben a Debreceni Művelődési Központban volt kiállításunk, majd 2013 áprilisában a Nagytemplomban láthatták a Gubás Társulat darabjait.

Külföldre is eljutottunk 2013 tavaszán a gubáinkkal: Dezsőné és Paróczainé képviselte a Társulatot Linzben, a NESZ által szervezett Magyar Napok alkalmával.

Dezsőné: Nagyon sokan megnézték, megdicsérték az öltözeteinket, ott, ahol még számos „dírdli üzletben” megvásárolhatók az osztrák népi viseleteket és az ottani asszonyok büszkén viselik azokat. Vagyis nagyra értékelték a mi paraszti hagyományaink alapján készülő ruháinkat.

A Gubás Társulat tevékenysége csodás példa arra, hogy ha a meglevő szakmai tudáshoz hozzáteszük a tudományos kíváncsiságot és érdeklődést, van elég kitartásunk kutató munkához, képességünk van ahhoz, hogy a kutatás eredményét felhasználhatóvá tegyük, ha mindehhez társul egy erős és pozitív magyarság tudat, és cívis büszkeség, tudunk és akarunk önzetlenül együtt, közösségben dolgozni, akkor a végeredmény egy 21. századi népi iparművészeti tárgy megszületése.

A Gubás Társulat a hagyományból kiinduló, arra építő, technikában, alapanyagban a hagyományt követő módon, az alapvető funkciót megtartva készít ősi-modern öltözeteket. Elsősorban női felsőkabátot, kosztümöt, szoknyát, fejjedőt, mellényt, női táskát.

Ismerjék meg, és ha tetszik, viseljék!

Hubert Erzsébet

Teremtő kelme

NEMEZKÉSZÍTÉS A NÁDUDVARI NÉPI KÉZMŰVES SZAKISKOLA MŰHELYÉBEN

A több ezer éves múltra visszatekintő nemezkesztő mesterség magyarországi újrafelfedezése az 1980-as években kezdődött. A *nomád nemzedék* és a Fialatok Népművészeti Stúdiójának tagjai, Nagy Mari és Vidák István 1979-ben készítette el az első nemezlapot, és e munka folytatásaként – eurázsiai gyűjtőútjaikkal párhuzamosan – megindult a nemezkesztés oktatása a kecskeméti Szórakaténusz Játékmúzeum Műhelyében. Gyerekek százai kóstolhattak bele a gyapjú feldolgozásának alapjaiba, majd az országos és nemzetközi nemezművészeti tanfolyamokon felnőtt alkotók is megismerhették a nemezt. Közöttük sok pedagógus volt, akik szívesen adták tovább tudásukat szakköri foglalkozásokon, játszóházakban és táborokban. A nemzetközi nemeztalálkozók, táborok hatására számos országban ismerték meg ezt az eredendően ázsiai, Európában pedig magyar gyökerű kelmet. Az észak- és nyugat-európai államokban hamar felismerték a nemezkesztésben rejlő lehetőségeket, helyet kapott a művészetben, a gyógyításban, az alap- és a középfokú oktatásban, sőt a művészeti egyetemeken is.

A nádudvari kézműves szakiskola – több hasonló arculatú intézménnyel együtt – 1992-ben kezdte el a népi kézműves mesterségek iskola-rendszerű oktatását. Ekkor a nemezkesztés még nem szerepelt az Országos Képzési Jegyzékben, de a népi iparművészeti zsűri is csak később ismerte el. Sok éven keresztül küzdöttünk a mesterség iskolarendszerű oktatásának engedélyezéséért.

Iskolánk 2+2 éves oktatási rendszerében az első két alapozó évben más hagyományos mesterségek mellett a diákok megismerték a nemezkesztést is, majd a második két évben választott

mesterségüket tanulták. Ennek köszönhetően tanulóink szerettek volna jobban elmélyülni a szakmában, így 2006-ban beindítottuk a nemezkesztés oktatását is, ekkor még textilműves – kézműves keretek között. Az OKJ sokadik átalakítása során 2010-ben helyet kapott benne a népi kézműves mesterség egyik elágazásaként a nemezkesztés. Az első két csoport hétvégi oktatásban vett részt, míg 2010 óta nappali képzésben sajátítják el a szakmát.

A nyugat-európai iskolákkal ellentétben itt a hagyományok adják a mesterség oktatásának alapját. A nemezkesztés története, a közép-

ázsiai népek nemezei, az észak-európai hagyomány mellett fontos szerepet kapnak a magyar gyökerek, a szkíta, hun és honfoglalás kori emlékek, illetve a magyar népművészet rokon tárgyai.

Az érdeklődők megtanulják a gyapjú feldolgozását a juhok nyírásától, a mosáson, a fésülésen, a festésen át a nemezkesztés utolsó mozzanatáig. A közeli Hortobágyon még megnézhetjük az őshonos racka juhok tartását, a pásztorok életmódját, Balmazújvároson pedig meglátogatjuk az utolsó magyar pásztorkalap-készítő, Mihalkó Gyula műhelyét.

Célunk, hogy tanulóink alaposan ismerjék meg a nemezhagyományokat, a ma élő pásztornépek nemezkesztő módszereit és motívumait. Fontosnak tartjuk, hogy teremtsünk meg egy jellegzetesen magyar nemez mintavilágot, amely egyszerre táplálkozik a közép-ázsiai és a magyar népművészet egymással rokon hagyományaiból. Ezeken az alapokon pedig minden alkotó építse fel saját nemezvilágát. Rendszeresen segítettek vendégoktatók a tanítást: Kaszás Ákos, Nagy Mari, Pócs Judit és Vidák István neves kortárs nemezművészek egyéni útjukkal adtak példát, Molnár V. József és Pap Gábor előadásából pedig a magyar hagyomány motívumrendszerével ismerkedtünk.

Az évek alatt rendszeresen mentünk tanulmányutakra tanítványainkkal: Csíksban és Gyimesben a gyapjufeldolgozás hagyományos módjaival ismerkedtünk, Válaszúton Kallós Zoltán néprajzi gyűjteményét tanulmányoztuk, néhányan Törökországba is eljutottak, ahol a kéthetes út során anatóliai nemezműhelyekbe látogattunk. Jó kapcsolatunk van két finnországi kézműves iskolával (Jyväskylä, Oulu), ahonnan az ott működő vándorlegény program

keretében három finn nemezkesztő tanult Nádudvaron. Egy isztambuli török kézműves iskolával nemzetközi diákcsereéről szóló pályázatot írtunk, melynek sikere esetén 20-20 diákunk tanulhat kétszer két hetet egymás műhelyeiben a következő tanévben. Mongólia magyarországi nagykövetségének közbenjárására nemrég felvettük a kapcsolatot egy ulánbatori kézműves iskolával.

2006 óta negyvennégyen vizsgáztak sikeresen, most kilencen tanulnak nemezkesztőként. Az alapképzés után tizenhat nemezkesztőnk végezte el a szakoktatói képzést. Tanulóink a Kárpát-medence különböző részeiről érkeztek – csak a legtávolabbi településeket említve: Sepsiszentgyörgyről, Marosvásárhelyről, Kolozsvárról, Szatmárnémetiből, Zentáról, Nagyváradról, Szegedről, Bugacról, Veszprémből, Kaposzserdahelyről, Budapestről és természetesen sokan a közeli Nyíregyházáról, Debrecenből és annak környékéről.

Tanulóink nemezmunkáiból kiállításokat rendeztünk Sepsiszentgyörgyön, Kolozsváron, Nagyváradon, Szatmárnémetiben, Debrecenben, Balmazújvároson, Budapesten és a Pápai Kék-

festő Múzeumban. Iskolánk diákjainak összefogásával egy hagyományosan berendezett nemezsátrat készítettünk, mellyel rendszeresen veszünk részt hazai és határon túli mesterségbemutatókon, 2004 óta minden évben ott vagyunk a Mesterségek Ünnepén is.

Ma már fél száz nemezkészítő vallja magát a nádudvari nemezműhelyhez kötődőnek, ők rendszeresen visszajárnak hozzánk. Sokan elmondják, hogy a mesterség tanulása mellett lelki terápia is volt a két éven át tartó közös alkotás. Igyekszünk nyomon követni útjukat, hogyan használják fel a nálunk szerzett tudást. Egy részük pedagógusként diákjainak adja tovább a kézművesség örömét, néhányan továbbtanultak a néprajz vagy az iparművészet irányába, és ott kamatoztatják szakmai tudásukat, és vannak, akik saját műhelyt alapítva megrendelésre, eladásra dolgoznak, vásárokon értékesítik portékáikat. Rendszeres munkakapcsolatunk van a Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesülettel, a Hevesi Népművészeti és Házipari Szövetkezettel, a Hagyományok Házával, a békéscsabai Kézműves Szakiskolával, a Hortobágyi Kézművesudvarral, ahol végzett

tanítványaink dolgozhatnak jó műhelyfeltételek között, valamint rendszeresen veszünk részt a NESZ rendezvényein.

Iskolánkat a helyi önkormányzat alapította, 2013 januárjától pedig a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ működteti. Időközben beindult a nemezkészítés iskola-rendszerű oktatása több hazai intézményben: a Hagyományok Házában Jaskó Boró, Ujszászi Gabi és Szabóné Németh Bea tanít, a békéscsabai kézműves szakiskolában Kaszás Ákos, míg Kecskeméten Nagy Mari és Vidák István.

Reményeink szerint a nemezkészítés hamarosan megkapja megfelelő helyét az alapfokú művészeti oktatásban és a felsőfokú művészet-oktatásban is. Ezek alapját, illetve továbblépését jelenthetik a középfokú nemezkészítő képzésnek.

Vetró Mihály

Juhtartás és pásztorélet Európában

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum csaknem egy évtizede vesz részt különböző Európai Uniók projektekben, a Kultúra keretprogram társfinanszírozásával. 2010-ben, mint projekt koordinátorok, vezetésünkkel indult el a CANEPAL: Kultúra és természet: a juhtartás és pásztorkodás európai öröksége című projekt, amely az európai juhtenyésztés és pásztorkodás közös kulturális örökségnek kutatását, megismerését és megőrzését tűzte ki céljául.

2010 szeptemberében vette kezdetét a Skanzen-nek, az Európai Unió Kultúra 2007-2013 keretprogramjának társfinanszírozásával megvalósuló transznacionális pályázata, a CANEPAL (*Culture and nature: The European heritage of sheep farming and pastoral life*, azaz *Kultúra és természet: a juhtartás és a pásztorkodás európai öröksége*), amely 2014. augusztus 30-ig tart.

A projekt nyolc európai ország (Franciaország, Görögország, Lengyelország, Bulgária, Észtország, Spanyolország, Olaszország és Magyarország) részvételével zajlik, melynek első fázisában (2010-2012) tíz tematikában zajlottak nemzeti kutatások, amelyekből egy-egy partner intézmény vezetésével elkészültek a tematikus összefoglalók.

A tíz tematika a lehető legszélesebb aspektusok mentén vizsgálta a témát, mivel az évszázados múltra visszatekintő európai juhtenyésztés mellett, hogy jelentős gazdasági ágazatnak

bizonyult, rendkívül gazdag tárgyi és szellemi kulturális örökséget hordoz magában. Az alábbi tíz témakör ezt a kulturális sokszínűséget mutatja be:

1. A juhhoz és annak felhasználásához kapcsolódó hagyományos kézművességek: a bőr, és gyapjú felhasználása
2. A juhtartáshoz kapcsolódó építészeti megoldások
3. Pásztor élet: mindennapi tevékenységek, életmód, stratégiák
4. Transzhumance utak
5. Táj és juhtenyésztés
6. Birka a táplálkozásban
7. Folklór, mitológia, néphit, népszokások, ünnepek, zene és tánc.
8. Hagyományos élelmiszerek
9. Pásztor élet a művészetben
10. A juhtartáson alapuló vidéki gazdálkodás – turizmus, ökológia, őstermelők, bio élelmiszerek, stb...

Ezekre a tudományos, kutatási beszámolókra, összefoglalókra épül a projekt második része, amelyben a nyilvánosság felé fordulva, szélesebb társadalmi rétegek: kutatók, gazdálkodók, diákok, múzeumi látogatók bevonásával szeretnénk ezt a közös európai örökséget bemutatni, élővé, ma is hasznosíthatóvá tenni. Ehhez számtalan klasszikus és modern formát, közvetítő médiumot felhasználunk.

Hét tematikus kiállítást rendeztünk 2013-ben hat részt vevő országban: Bulgáriában a folklór, Lengyelországban a pásztorélet, Franciaországban a transzhumance, Észtországban a táj, Magyarországon a konyha, Görögországban az építészet és a kézművesség témákban. Minden esetben a nemzetközi együttműködésen és ismeretanyagon alapuló kiállítás jön létre, amely számos vizuális anyaggal és interaktív megoldással tárja az érdeklődők elé a projekt során végzett kutatások eredményeit.

A kiállítások mellett olyan kulturális és oktatási programok is megvalósulnak, melyek során bemutatható a pásztorkodás hagyományos zenei világa, népművészete, a birkából készült ételek, élelmiszer és kézműipari termékek. Eddig három kiállítás nyílt meg a bolgár Smolian, a lengyel Lubaczow és a francia Sabres múzeumaiban. A nyáron az észt Tartuban, majd az ősszel Athénben és Szentendrén nyílnak meg a további kiállítások. Minden kiállítást kétnyelvű katalógus (angol és az adott nemzeti nyelv)

kíséri. A kiállítás-sorozatot 2013 tavaszán egy összefoglaló nagy, nemzetközi tárlat fogja zárni Szentendrén. A múzeumok és kulturális intézmények közti együttműködés és hálózati munka a hat országban megrendezendő workshopok keretein belül ölt majd testet. A workshopok minden országban a tematikus kiállításokkal egy időben kerülnek megrendezésre, jó lehetőséget teremtve ezzel a tapasztalatok cseréjére és a nemzetközi együttműködés előnyeinek reprezentálására.

A kiállítási katalógusok mellett számos más kiadvány is megjelenik a közeljövőben, többek között egy zenei DVD a szófiai Nemzeti Múzeum szerkesztésében, amely a részt vevő országok pásztorzenei hagyománykincsét tartalmazza, a dalok, zenék mellett szövegekkel, fotókkal, kisfilmekkel. A Skanzen gondozásában megjelenik egy receptkönyv, mely a különböző országok hagyományos birka és bárány ételeinek receptjeit tartalmazza. A francia AFMA (a Mezőgazdasági Múzeumok Szövetsége)

szerkesztésében pedig egy digitális térkép-gyűjtemény kerül DVD-re, mely a transz-humáló állattartás európai útvonalaait mutatja be, történeti és mai vonatkozásaiban egyaránt. Ezek a kiadványok digitális formában hét nyelven, angolul, észtül, bolgáru, franciául, magyarul, görögül és lengyelül fognak megjelenni, nyomtatott formában pedig angolul és a készítő nemzet nyelvén.

A projekt kiemelt feladatának tekinti a fiatalok bevonását, a téma iránti érdeklődés felkeltését. Ezzel a tevékenységgel legfőbb célunk, hogy olyan oktatási anyagot hozzunk létre elsősorban középiskolások számára, melynek segítségével közelebb kerülhetnek a juhászat és a pásztorkodás kulturális örökségéhez, többet megtudhatnak a természet és a kultúra rendkívül szoros kapcsolatáról, valamint a pásztorok sajátos, ámbár korántsem könnyű, meglehetősen magányos életmódjáról, nehézségeiről és lehetőségeiről. Ehhez egy vidám, szórakoztató, mégis oktató számítógépes játékot fejlesztünk, amely egyénileg és csoportosan is játszható lesz. A számítógépes játékokkal egy időben egy oktató programot is kifejlesztünk az iskolák számára azért, hogy a diákok jobban értsék és

élvezzék az egyes tematikus kiállításokat. Ezt a programot a kiállításokat rendező múzeumi szakemberek dolgozzák ki a tematikus kiállítások rendezésekor, a helyi iskolákkal együttműködésben. A játék és az oktatási program ingyen elérhető lesz a projekt honlapján.

A projektet a virtuális térben is népszerűsítjük, többek között a honlapunkon (www.canepal.eu), a facebook oldalunkon, valamint az eredmények bemutatását segíti a honlapon elérhető adatbázis, és a kialakításra kerülő virtuális múzeum is.

Az európai juhtartásnak olyan sajátosságát emelhetjük ki, melyek a transzhumáló tartásmódból, vagyis a nyári és téli legelők közti vándorlásból, és az istállózó állattartásból egyaránt fakadnak, s amelyek jelentősen meghatározzák a juhpásztorok életét és kultúráját; egyrészt a juhász természettel való rendkívül szoros kapcsolatát, másrészt a juhpásztor mesterség sajátos, elszigetelt voltát. A pásztorelet e jellemzői, melyek a mai napig jelen vannak az európai juhtartó területeken, több azonos kulturális jellegzetességet eredményeztek Európa-szerte. Ugyanakkor éppen ezek a jellegzetességek járultak hozzá a juhászatról a huszadik

század második felében kialakult negatív társadalmi megítéléshez is. Olyan mesterséggé vált, melyet a hozzá kapcsolódó sajátos és egyáltalán nem könnyű életmód miatt a vidéki fiatalok egyáltalán nem preferálnak, s egyre inkább a bevándorlók foglalkozásává válik. A juhászok természet közeli életmódja, a tájjal való rendkívül szoros kapcsolata számos kulturális elembe visszatükröződik, úgy, mint a zenében, a szokásvilágban, a viseletben, a nyáj-szervezésben, az építészetben, vagy éppen a táplálkozásban. Bár a juhászok életmódja alap-

vetően nem, a gazdasági és szociális környezet Európa-szerte jelentősen megváltozott az elmúlt évtizedekben, melynek következtében a juhászok társadalmi és kulturális státusza meglehetősen mélyre zuhant. A bevándorlók és szegények juhásként való alkalmazása egyre alacsonyabb béreket, ezzel együtt a juhászok társadalmi elszigetelődését, valamint a fiatal helybeli férfiak ettől a szakmától való eltávolodását eredményezték. A pásztorok kultúrája még ennél is gyorsabban változik, magában rejtve a veszélyt, hogy egy rendkívül gazdag és

fontos kulturális örökség vesz el. A hagyományos juhászat és a juhtartás ilyen mértékű leértékelődése és a tenyésztés, valamint a hasznosítás 21. században tapasztalható átalakulása tehát komoly fenyegetést jelentenek az ehhez a tevékenységhez kapcsolódó rendkívül értékes örökségre nézve is. Emellett a juhtenyésztés rendkívül fontos szerepet játszik a termőföld és a környezet védelmében, akár az egyre csökkenő termőterületek megőrzését, akár a vizek minőségének, vagy a rendkívül érzékeny ökoszisztéma egyensúlyának – talajerózió, áradások, tüzek, lavinák elkerülésének – védelmét vesszük figyelembe. Mivel a juhok a nem túl jó minőségű földeken is megélnek, tenyésztésük és hasznosításuk kulcsfontosságú az európai vidéki gazdaságok számára. Mindebből le kell vonnunk az ökológiai, kulturális és szociológiai tanulságokat, s választ kell adnunk a természetes javak illetően kezelésének fenntarthatóságának kérdésére.

Ebben a projektben hiszünk abban, hogy megvilágítva a juhpásztorkodást és a hozzá kapcsolódó kultúra minden szegmensét, hozzájárulhatunk ennek a rendkívül fontos európai örökségnek a fenntartásához.

Útirnapló

Szakmai tanulmányút és annak tanulságai

Linzi Magyar Napok

Hosszas szervezői munka előzte meg a 2012 őszére tervezett második szakmai tanulmányutat, melynek során ausztriai és szlovéniai néprajzi értékeket látogattunk volna meg a NESZ tagjaival. A jelentkezők száma azonban olyan kevés volt, hogy törölni kellett a programot, és a külföldi fogadó partnereknél le kellett mondanunk a látogatásunkat.

2013 tavaszán azonban, a NESZ elnöke, Pál Miklósné Anci ösztönzésére új lendületet kapott a tanulmányút megvalósítása. A jelentkezők száma olyan gyors ütemben emelkedett, hogy napok alatt elérte a 45 fős létszámot. A jelentkezések azonban továbbra is érkeztek, csak érkeztek... A nagyszámú érdeklődésnek engedve, a létszámot 70 főnél zártuk le, mivel ennél nagyobb kapacitású buszt nem találtunk. Legnagyobb félelmünk Pál Ancival együtt az volt, hogy hogyan tudjuk problémamentesen kezelni ezt a hatalmas csoportot úgy, hogy a szakmai program ne sérüljön sem időben, se tartalmilag.

Így utólag mondhatom, hogy ez az aggodalmunk fölöslegesnek bizonyult, mivel a csoport minden tagja átértézte ennek a súlyát és igazi csoportszellemben folyt a tervezett szakmai program.

Nézzük tehát melyek is voltak ezek. A háromnapos program első állomása Graz volt. Ausztria második legnagyobb városa, a bécsiek által „lenézett” város igencsak rácafol erre a titulusra. Földrajzi fekvésének köszönhetően klímája kellemes, sok a napsütés, kevésbé szeles, sok zölddel, virágokkal, nyugodt, élhető város. Steierország fővárosa egyben egyetemi város, kulturális központ, színházakkal, operaházzal, múzeumokkal és kiállítótermekkel. A legnagyobb múzeumi gyűjteményt az Universal-museum Joanneum kínálja a látogatók számára, melynek több helyszínen berendezett részlegeiben témák szerint állandó- és időszakos kiállítások vonzzák az érdeklődőket. Miután csoportunkat a néprajzi gyűjtemény érdekelte, ezért a Néprajzi Múzeumot (Volks-

kundemuseum) kerestük fel. Ez a múzeum egy 18. századi domonkosrendi apácakolostor épületében és a hozzátartozó kápolnában kapott helyet. A kívülről eredeti állapotát megőrző kolostori épület belső kiállítótermeiben a legmodernebb installációkkal, tárgyi, képi és szöveges információkkal mutatták be Steierország jellemző tárgyait, viseleteit. A nagyon gazdag és változatos népviseleti ruhadarabok, a speciális steier kalapok mellett a mindennapi életben használt tárgyakat, berendezéseket, háztartási eszközöket, valamint liturgikus tárgyakat is láthattunk. Az állandó kiállítás után egy időszakos kiállítást is megnéztünk, „Hagyományos viselet (Dirndl), jeans és selyemharisnya. Mit csinál belőlünk a ruha” címmel. Itt a hagyományos és mai textíliák ötvözetét, egymás melletti viselkedését próbálták érzékeltetni a látogatóval a kiállítás rendezői.

A következő programunk a hagyományos steier viseletek készítésének a mindennapi életben zajló munkafázisaira és annak végeredményére,

a kész termékek árusítására irányult. Hangsúlyozni szeretném, hogy ez a népviseleti műhely és üzlet egyben (!) Graz belvárosának egyik legforgalmasabb, a hazaiak és külföldiek által gyakran látogatott sétáló utcájában található. Miután a belvárosban minden ház régi műemléki épület, ez a műhely és a hozzátartozó üzlet – hatalmas kirakataival – ugyancsak egy patinás épület földszintjén és emeletein található. Az épületet, a benne folyó munkát, az üzletet és a műhelyt dr. Primas asszony mutatta be a csoportunknak, kedvesen és fáradhatatlanul,

mivel a magas létszám miatt két csoportba osztódtunk és ezért kétszer kellett elmondania minden információt és kétszer kellett a kérdésekre válaszolnia.

Az épületet a város biztosítja a Steierisches Heimatwerk (Steier Kézművesműhely) számára. A működéshez az államtól nem kapnak anyagi támogatást, önfenntartóként működnek. A minőségi alapanyagokat hazai gyártóktól szerzik be és csak az országban nem gyártott textíliákat vásárolják külföldön. A munka a helyszínen, saját műhelyeikben folyik, a tervezéstől a kivitelezésen át egészen az árusításig.

A steier népviselet – elmondásuk szerint – szerencsére reneszánszát éli, örömteli változás, hogy egyre több fiatal igényli és viseli büszkén hétköznapi és ünnepi alkalmakkor a dirndlt. Az elsőáldozástól kezdve az esküvőig, a családi eseményektől a hivatalos állami ünnepségekig, a dirndl a legelegánsabb ruhadarab. Van is miből választani, számtalan alapanyag, szín és forma közül, hiszen több mint 100 szabásminta alapján készülnek az alapjában hasonló, mégis egyedi ruhadarabok. A műhelyekben huszonéves varrónők is dolgoznak, akik nagy odafigyeléssel és már-már művészi érzékkel végzik az igen aprólékos,

csak kézzel végezhető díszítéseket. Nagy örömmel és kedvvel csinálják ezt a nem futószalagra való, türelmet és figyelmet igénylő munkát. Megrendelés pedig van bőven, mivel a steier nép büszke a hagyományaira, tiszteli a múltját, beleértve a szokásaikat, ételeiket, italaikat és tradicionális női és férfi viseleteiket egyaránt.

Tapasztalatokkal gazdagodva és hasonló strukturális működés és egyéni igények után vágyakozva köszöntük meg vendéglátónknak, dr. Primas asszonynak a Steierisches Heimatwerk bemutatását.

Ennyi szakmai élmény után egy rövid séta erejéig lehetőségünk volt lazítani Graz belvárosában, mielőtt a Graz külvárosában lévő szálláshelyünkre pihenni tértünk, persze csak egy finom és kiadós vacsora után.

Második napunk is élménydúsnak ígérkezett, mivel a Graz közeli Stübingi Szabadtéri Múzeumba (Freilichtmuseum Stübing) látogatunk el, ahol nem csak a Steierország, hanem Ausztria valamennyi tájegysége reprezentálva

van egy-két jellegzetes épülettel. A tájegységek egymástól jól elkülönített terepen – több négyzetkilométernyi területen – találhatók, ami egyben azt is jelentette, hogy az összes felkereséséhez csak „erőltetett menetben” férünk bele a rendelkezésünkre álló időkeretben. A látogatás nemcsak szellemi táplálékul szolgált, hanem egyben fizikai erőnk karbantartását és egészségi állapotunk megóvását is elősegítette a sűrű és mély levegővételeknek köszönhetően.

A skanzenben Tarcsay Tünde és férje, dr. Csicsely Tamás voltak a helyi vezetőink, akik

szívvel-lélekkel hívták fel a figyelmünket az ott látható értékekre, érdekességekre, jellegzetességekre.

A skanzen látnivalóinak felsorolása nem célja ennek a cikknek, de az mindenképpen megemlítendő, hogy tanulmányi kirándulások célállomásaként ajánljuk a pedagógusok figyelmébe. Tavasztól ősziig programok, tematikus foglalkozások várják a felnőtteket és gyerekeket egyaránt.

A skanzenbeli testi-lelki felüdülés után néhány óras pihenés következett az autóbuszban, miközben Ausztriát elhagyva Szlovénia felé folytattuk utunkat. Az időnként téliesre forduló időjárás nem kedvezett a látási viszonyoknak, így a csodaszép havas tájban csak két felhő közti részen át gyönyörködhattünk.

Így viszont semmi nem vonta el a csoport figyelmét arról a szakmai előadásról, hasznos információhalmazról, amit az egyesület elnöke, Pál Miklósné Anci tartott a NESZ-t és a NESZ tagjait érintő fontos kérdésekről, törvényi változásokról.

Az ilyen „buszon üléseket” a későbbiekben is az információcsere, a résztvevők konzultációja,

problémafelvetése, javaslata töltötte ki, Anci levezető elnökletével. Kitűnő lehetőség volt ez a határon túli egyesületek képviselői számára, hogy az általuk végzett tevékenységek, feladatok bemutatása mellett személyesen is bemutatkoz hassanak az ott lévő kézművesek. Így jobban megismerhették egymást az ország különböző pontjain élő alkotók, nagyobb érdeklődéssel és tisztelettel fordulnak egymás munkája iránt.

Következő állomásunk egy picinyke hegyi falu, Kropa volt, mely település az egykori szegkovácsok fészke, bölcsője volt, ahonnan Európa-szerte szállították az általuk kovácsolt „szegeket” és persze nemcsak szegeket, hanem ládákat, szerszámokat. Elismerésül az itt élők kiváltságokat kaptak, mentesültek az adófizetés, és a katonai szolgálat alól is. Napjainkban leginkább a múzeumi gyűjtemény tanúskodik az egykor oly virágzó kézműves iparról.

A múzeumban egy érdekes tárgy is felhívta magára a figyelmet, nemcsak küllemében, hanem hangzása miatt is, ugyanis egy hatalmas zenegépről van szó, ami egy egész zenekart tud képviselni egymagában. Egy prágai mester

készítette, több, mint 100 éve, több művet képes játszani kifogástalanul. A fülbemászó dallamok hallatán csoportunk zeneszeretői táncra is perdültek, kortól, nemtől függetlenül.

A kovácsmúzeumi látogatásunkat rövidre kellett fogni, mivel délután még egy csoda várt ránk. A Világörökség (VÖ.) részét képező Skofja Loca, az egykori püspöki székhely –

amelyre neve is utal –, ahol a vár ódon falai között található helytörténeti és néprajzi gyűjtemény megtekintése volt a célunk. A vár maga is látványosság, ahogy a domb tetején elhelyezkedve trónol a város fölött, de a benne elhelyezett gazdag gyűjtemény is sok-sok időt és figyelmet érdemel. Érdemes volt felkapaszkodni a sétaúton a vár bejáratáig és nem csak a városra nyíló panoráma miatt.

A földszinten a város történetét bemutató kiállítás látható, az emeleten pedig a néprajzi gyűjtemény valamennyi mesterséget érintve, kiemelten bemutatva a méltán híres csipkeverést, annak különböző mintáit, technikáit. A skofjai mézes-sütemény, amit több, mint száz évvel ezelőtt apácák kezdtek el sütni, ugyancsak innen indult el hódító útjára, úgy az ütfőfás, mint a formázott, díszített mézesek. A vitrinekben számos, egykor használt formát, figurát mutattak be, melyek között az állatfigurák szerepeltek legnagyobb számban. Még szívesen időztünk, nézelődtünk volna a múzeumi gyűjteményben és a várhoz tartozó kápolna gyönyörűen faragott fa oltáraiban, de sajnos záróra közeledtével nem maradhattunk tovább.

A város főutcája és főtere is kínált látni- és fotózni valót, így aztán sétáltunk a barokk pompában díszelgő városka főutcáján, melyet egy korábbi földrengés pusztítása után építettek újjá. A földrengést egyetlen jól megépített ház élte túl, az egykori gabonarakár, amely ma múzeumként működik.

Rövid buszozás után egy – fallal körülvett – középkori óvárosba érkeztünk Kranjba, a szállásunkra, mely rendkívül elegáns volt és kitűnő svédasztalos vacsorával várta az elfáradt sereget. Azok, akik még bírták, éjszakai városnézésre indultak, felfedezni az óváros esti életét és mondhatom: nem bánták meg.

Bőséges svédasztalos reggeli után harmadik napi programunk célja Lendva városa volt, mely a muravidéki magyarság szellemi és kulturális központja. Az itt található vár ad otthont a szerény néprajzi gyűjtemény mellett Zala György – a város szülötte – emlékszobájának is. Ő készítette a budapesti Hősök terén álló emlékmű valamennyi szobrát, melynek központi alakjával, a 36 méteres oszlop tetején álló angyallal a párizsi világkiállításon aranyérmet nyert. Lendva város büszkesége a Makovecz Imre által tervezett Művelődési Központ is, amit részben belülről is megnéztünk és hazaindulásunkhoz erőt gyűjtve megittunk itt egy jó kávé.

Budapestre, a Keleti pályaudvarra a tervezett időben érkeztünk, így minden továbbutazó elérte a hazafelé induló vonatát. Egész úton hazafelé pedig volt idő átgondolni a látottakat, tapasztaltakat, élményeket, majd hazaérve továbbadni azoknak, akik ezen a jó hangulatú, tartalmas programon nem vehettek részt.

Gyulay Mari

„Auf nach Ungarn”, azaz „Fel Magyarországra!”

Ezek voltak azok a hívó szavak arra a nagyszabású rendezvényre, mely Magyarországnak adott turisztikai, gasztronómiai és kulturális bemutatkozási lehetőséget a Duna kanyarulatában fekvő, festői szépségű Linz városában. Az eseményre ez év májusában került sor, melyet egy egyéves, hosszú szervezői munka előzött meg.

A Magyar Turizmus Zrt. felkérésére a Népművészeti Egyesületek Szövetsége kapta azt a feladatot, hogy a Mesterségek Ünnepéhez hasonlóan szervezze meg a kézművesek vásárát, és mutassa be a méltán híres magyar gasztronómiát, melybe nem csak a finom étek, hanem természetesen a hegyek nedűje, a jó borok is beletartoznak.

Tavaly ősszel kapta meg minden tagszervezet a felhívást a NESZ-től erre a nem mindennapi lehetőségre, így többek között a Dunakanyar Népművészeti Egyesület is, melynek tagja vagyok. Az egyesületből három tagtársammal (Kiss Attiláné, Kiss Attila, Kerekes Pálma és én) együtt közösen elhatároztuk, hogy élünk a felkínált lehetőséggel, és belevágunk az „ismeretlenbe”. Elhatározásunkban az is szerepet

játszott, hogy az előzetes hírek szerint, kb. háromszázezer látogatóra és nagy érdeklődésre számíthatunk, valamint szerettük volna jó híret vinni a magyar kézművességnek. A készülődés lázas izgalomban telt, többszöri megbeszélések és egyeztetések után elérkezett a várva várt nap. Egy nappal a rendezvény kezdete előtt, hajnali 4 órakor indultunk a megbeszélt találkozó helyről, a Budaörsi útról. Négy és fél órás autótú után megérkeztünk Linz sétálóutcájába, a Landstrasse-ra, ahol már végig álltak a vásárolók faházai, és javában folytak az előkészületek. Az utcákon, kirakatokban már mindenütt láthatóak voltak a rendezvény plakátjai, zászlói, melyek bizony jó érzéssel töltötték el bennünket.

A szervezőktől megkaptuk az egyesület részére kijelölt faházat, amit azonnal birtokba vettünk és be is laktunk. Pillanatok alatt megtelt a

házikónk a sok csomaggal, a kirakodásnál pedig nagyon kellett figyelniünk az utcában közlekedő villamosra, ugyanis nagyon szűk volt a távolság a faházak hátoldala és a villamos között. Méricskélgettünk, fúrtunk, faragtunk, díszítettünk, dekoráltunk, míg végül kialakult az a megjelenés, amelyet elképzeltünk magunknak.

Lassacskán a többi árus is megérkezett, s a végén már szinte csak magyar szót lehetett hallani, mintha nem is Ausztriában lennénk, hanem otthon, magyar honban. Sok ismerős kézművessel, vásárolóval találkoztunk, akik ugyanolyan izgalommal várták az elkövetkezendő három nap eseményeit, mint mi.

Miután elkészültünk a pavilon berendezésével, a nap hátralévő részét pihenéssel próbáltuk

meg eltölteni, hiszen tudtuk, hogy fárasztó napok várnak ránk. Ennek ellenére azért egy kis városi séta még belefért az aznapi programunkba.

Másnap korán reggel kellett kelni, hogy a 10 órai nyitásra már a megfelelő színvonalon tudjuk fogadni a látogató közönséget. Meglepetésünkre az esti zárásig szinte folyamatos emberáradat hömpölygött az utcán, pedig aznap még „csak” csütörtök volt. Szerencsére a többi napon sem történt ez másképp.

Május 16-án, csütörtökön 11 órakor kezdődött a hivatalos megnyitó ceremónia, melyen Linz város polgármestere, Franz Dobusch és Szalay-Bobrovniczky Vince, Magyarország ausztriai nagykövete nyitotta meg a rendezvényt. Magyarországról Balatoni Mónika a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkára és Tóth Katalin, a Vidékfejlesztési Minisztérium parlamenti, társadalmi és nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára képviselte hazánkat.

A médiában is nagy visszhangra talált az esemény, hiszen számos TV, rádió és online megjelenés volt Ausztriában és Magyarországon egyaránt.

Több neves hazai előadó vett részt a színpadi programokon, mint pl. a Lajkó Félix Duó, a Dúvó együttes, Daniel Speer Brass Band, Balogh Kálmán Cimbalom Trió stb. A Promenade-on pedig gyerekjátsszó várta a legkisebbeket, ki-ki haját fonathatott, és

kipróbálhatta kezűgyességét a különböző kézműves foglalkozásokon. Jó utcai hangulatról gondoskodtak a néptáncosok, amikor a sétáló utcában zeneszó kíséretében táncolva végigvonultak, és sikere volt Kiss Attila bőrmesternek is, amikor néhányszor megcsergette az ostorát.

A három nap során tényleg megtapasztalhattuk a látogatók nagyfokú érdeklődését, az ott élő emberek kedvességét, nyitottságát, és azt a fajta gondolkodásmódot, amit itthon nem igazán érzékelünk mi kézművesek. Részükről érezhetően nagyobb az igény a kiváló minőségű kézműves termékek iránt, melyekre áldozni is hajlandóak, és amelyeket meg is becsülnek.

Számos apró kis történetet éltünk meg, de számomra az egyik legemlékezetesebb az marad, amikor az első napon megállt a standunknál egy ott élő magyar fiatal hölgy, aki nézegetni kezdte az ostorokat, melyeket azonnal ki is próbált több-kevesebb sikerrel. Ennek ellenére láthatóan nagyon tetszett neki az ostorpattogatás. Aztán elment üres kézzel. Harmadnap visszajött az

osztrák barátjával, akinek tartott némi bemutatót, és addig-addig gyözködte őt, míg végül beadta a derekát. A hölgy nem kis öröme az üzlet megkötetett, így az ostor új gazdára lett.

Gyorsan elszállt ez a három nap, és azon vettük észre magunkat, hogy már csomagolni kell. A hazaindulással vártunk egy napot, így

másnap a várost bebarangolva felfedeztük Linz nevezetességeit. Addigra már eltűntek a bódék, alig volt nyoma az előző napok forgatagának. Furcsa volt látni az üres utcákat, ahol az előző napokban a statisztika szerint háromszázötven-ezer ember fordult meg ezen a helyen.

Úgy gondolom, hogy egyikünk sem bánta meg, hogy részt vett a linzi magyar napokon, hiszen élményekben és tapasztalatokban gazdag napokat éltünk meg. Csak remélhetjük, hogy sikerült bemutatnunk Magyarországot értékeit és pozitívan formálnunk az osztrák emberekben a rólunk kialakult képet.

Felemelő érzés volt magyarnak lenni Linzben!

Maucha Katalin

Egy kis néprajz

εἷς κίς ηέπραζ

A kunsági bunda

A kunhímzés

A kunsági bunda

A nagykunsági, karcagi ember számára a szarvasmarha mellett a másik legfontosabb állat a juh, a birka volt. Ezt bizonyítja, hogy nemcsak a húsa, a „birkatest” töltött be fontos szerepet a kunságiak ünnepi táplálkozásában, de a birka bőréből készült a férfiak és a nők viseletének, felsőruházatának legfontosabb darabja, a bunda, illetve a női kisbunda. A jeles kutató, Dorogi Márton kutatásaiból ismerjük mindkét viseleti darab elkészítésének módját és díszítményeit, valamint használatának, elterjedtségének területét.

Dorogi Márton az alföldi bunda kialakulásával kapcsolatosan megjegyzi: „A pásztorviselet, különösen a kacagány és a bunda meghódította a falusiakat is. A hatóság már 1760 körül nem győzte eleget tilalmazni a kényességre és bujaságra ingerlő ruhadarabot. A jegyzőkönyvek és a tilalmak szerint a városiak a 18. század végén a bunda viseletet átvették a pásztoroktól. Ekkor alakult ki és fejlődött a század folyamán az egykor tilalmazott бүдös, зсіros bunda a magyarság egyik legremekebb ruhadarabjává, amelyben a magyar ízlés, a magyar díszítő-

művészet, a magyar lélek oly csodálatosan kifejeződött.” Dorogi véleménye szerint a polgárság bundája a paraszt bundából fejlődött ki. Irházását, sallangozását, kacagánygallérját a juhászok bundájának mintájára készítették. A Nagykunságban a *kötözőttaljú* juhászbundákat készítették és viselték. A *sima juhászbundák* 6-7 bőrből, fekete báránybőr gallérral készültek. Szabása évszázadokon át nem változott, egy négyszögletes, a szája felé bővülő zsák, melyet elől kihasítottak. 6-8 bőrből szabták aszerint, hogy volt-e gallérja: 1 vállbőrnek, 2 oldalnak, 1 elejnek, 1 hátuljnak, 1 válltányérnak, 1 gallérnak, 1 kötésnek.

Az *ünneplő bundát templombajárónak, irhás bundának*, ha fekete volt a szőre, *fecskebundának* nevezték. Klasszikus formája a Nagykunságban alakult ki. Fő dísze a válltányér és elej virágozása volt és a toldások mentén lefelé futó szálirhák. A *rózsás bunda* a módosság jele volt. Szegényebbek megelégedtek egy jól készült kocsi- való bundával. Húsz-harminc holdasnak már kijárt a 12 bőrből való, a gazdagabbnak pedig 16 bőrs. Az árát a minta is meghatározta.

A bunda szabásakor a bőrt téglalap alakúra vágták. Hosszában kettőbe hasították, ezáltal kb. 25 cm széles, 90-100 cm hosszú csíkokat kaptak. Ezt elfiókolták, vagyis minden fióknál (szálirha végződésnél) kivettek egy-egy 2-2,5 cm alapú éket és összevarrták. Így a kötés a bundaaljnak megfelelő körívformát kapott. Ezt a bunda aljához varrták. Gombokat erősítettek rá, és felgombolták az oldalára kötött gombolókra. Gallérját fiatal, göndör szőrű purzsabárány-bőrből szabták ugyanúgy, mint a vállbőrt. A bundának 5-6 cm magas álló nyaka volt. A bundaoldalak összevarrását fehér irhával takarták, ezért hívták az ünneplőbundát

irhás bundának is. Az irha szélén legtöbbször fekete, de néha színes fonalat vezettek, amely takarta az irha szélét. Az elejnek, hátnak, oldalnak a vállbőrhöz való toldását körbe futó 10-14 cm széles *keresztirhával*, vagy *derékirhával* fedték. A keresztirhát felvarrás előtt elől és oldalt selymeztek, vagy gyapjúfonallal virágozták. Az oldal összevarrásokat 2-3 cm széles fehér irhával takarták. Az oldalbőrök a felső sarkuknál rendszerint ki voltak toldva, mivel a báránybőrök nem futották a bunda teljes hosszát. Ezt a kitoldást *fiókolásnak* nevezték, a toldás öltéseit pedig *fiókirhával* takarták. Sokszor az irha szélét színes bőrszalaggal, szironnyal varrták le, *szironyozták*. Később az erősebb, tartósabb fonat terjedésével a szirony csak dísszé vált.

Az ünneplő bunda fő ékessége az elej és a tányérvirág volt. Az elejre kisbokr virágot, a válltányérra dúsabb, nagybokr virágot hímeztek. A Nagykunságban a 19. század közepe után uralkodó lett az aranybarna-, rózs- és bimbószínű pirossal és ibolyával élénkítve a rozmaringleveleket pedig világosabb és sötétebb zölddel varrták. Később a zöldet felváltotta a fekete, a rózsák szirmai a századforduló táján feketék lettek.

A **női kisbunda** meglétének első említését a mezőtúri céhiratokban olvashatjuk. Ezek szerint az első remekbe készült kisbundát 1826-ban helyben készítették. Költséges volta miatt csak módosabb és ügyeskező legények mertek erre vállalkozni. A vásároló mesterek nemcsak saját vidékük ízlésének megfelelő bundákat készítettek, hanem más városok, más vidékek ízlése szerint is dolgoztak. Így mindenféle igényt ki tudtak elégíteni. A mezőtúri szűcsök Sarkadig, Nagyváradig vitték a híres túri bundát, amelynek divatja minta szerint is változott. Voltak helyek, ahol csak az egy bokorvirágosak mentek, máshol a két bokorvirágosak. Püspökladányban a bimbósoros, Kisújszálláson a cserepes bokorvirágos, Derecskén a körkoszorúsak. Régen fehér bőrre írták a mintákat. A 19. század elejétől már festették porrá tört gubacs, eperfa vagy diófatapló kifőzött levelével, s így vöröses-barnás színt kapott. A befestett bőr kissé megkeményedett, ezért a kaszapadon meghúzálták. Ekkor aztán már igazán olyan volt, mint a bársony. A kimunkált, festett bőrt szabás előtt hímezték. A mester a szerint válogatta össze a bőrt, hogy elejének,

oldalának vagy hátának szánta. A kiválasztott bőrre ceruzával felrajzolta a szabásvonalat. Aztán meghúzta a főbb szerkezeti vonalakat, a szimmetrikus felezőtengelyt, majd lúdtollal „felírta” a főbb motívumokat, a nagy rózsákat és a száracakat. Ezek közét rozmaringlevelekkel és bimbókkal töltötte ki. A jelesebb mesterek nem hímeztek, csak „írták” a mintát, illetve szabtak és összeállították a bundát. A híresebb kisbundás szűcsöknek 5-6 varróasszonyuk volt, akik elvitték a munkát és otthon selymeztek. Egy gazdagon díszített bunda hímzése három hétig is eltartott.

A selyemmel kihímzett bunda darabjait a mester kiszabta. Az elej- és a hátbőröket vállban összetoldották és kivették a *nyakkivételt*. Az oldalak vállrészét félkör alakúra szabták és *berámolták*, *beavatták*, azaz a szélét gömbölyű öltéssel körülöltötték. Ezáltal az esetleg megnyúlt bőrszeleket összehúzták, kerekítették. Ennek megfelelően a bunda vállasabb lett. A szép, fodros bundákat ritkábban *hegybe is szabták*, azaz 6 körcikk szabású bőrből állították össze. Az ék alakú cikkek nyak-felőli részéből bevettek, ezáltal a bundának jobb tartása, fekvése lett, és a vállhoz formálódott.

Kisbunda motívum

A kisbunda általában 70-75 cm hosszú, aljának kerülete pedig 2,5-3,5 m volt. Az elejét és alját 5-10 cm szélesen purzsabarány bőrrel szegték, ami – ha szép volt – igen megdrágította a bundát. A gallérja 20-25 cm széles, kissé fodros volt, pirossal alábélelve. Álló, 4-5 cm magas nyaka a bárány lábszárbőréből készült. A kunsági kisbunda díszítménye hármas tagozódású. Legalul található az *aljkoszorú*, egy 5-7 cm széles körbenfutó folyódísz. Virága széles csíkjával és ritmikusan ismétlődő motívumaival mintegy alapot ad a ráépülő tagoltabb

és nagyobb kiterjedésű bokorvirág-kompozíciónak, amely a kisbunda középső területén található. Fölötte rendszerint *csengősor* helyezkedik el a *hálózással*. A díszítményt két-három sor keskenyebb *folyó minta*, legfelül az 5-6 cm széles *vállkoszorú*, zárja keretszerűen. A kunsági kisbundák motívumkincse nem túl gazdag, 3-4 alapformára – rozmaringlevél, bimbó, rózsza, tulipán – vezethető vissza. Ezek közül a rozmaringlevél és a bimbó az uralkodó. Aljkoszorúnak leginkább a *körkoszorús koszorúvirágot* és a *nagyrózsás koszorúvirágot* alkalmazták, de gyengébb és egyhangúbb kompozíciókon előfordul a *nyolcas* vagy *gyűszűnyom saskörömmel és bimbóssal*. A derékkoszorú folyómintáit rendszerint folyódísznek nevezett sordíszek adják.

A kunsági kisbundák nagynevű mesterei közül meg kell említenünk a kunhegyesi Szabó Pál, a kunmadarasi Üstökös Sándor, a kisújszállási Gaál Sándor nevét, akiknek legszebb munkáival ma a múzeumok gyűjteményében találkozhatunk.

Nagy Molnár Miklós

Karcag és a Nagykunság 18. század végi, 19. századi népművészetének alapvető jellegzetessége, hogy legrepresentatívabb tárgyait az úgynevezett paraszt-polgári ízlés hívta életre. Bár a ruházat nem volt annyira jellegzetes és színes, mint máshol, a hímzés itt is csodálatos egyedi forma- és színvilágot mutat. Ennek lekéesebb darabjai a kunhímzéses párnavegerek, amelyek közül a legkorábbiak a 17-18. században készültek. A kunhímzés virágkorát a 19. század közepén, végén élte, majd hanyatlásnak indult. A maguk természetete kender fonalából házilag szőtt vászonra hímezték. A hímző fonalat is maguk készítették a racka juh hosszú szálú gyapjából.

A fonalat házilag festették meg, sőt a festéket is maguk készítették hozzá. Ennek anyagát többnyire a ház tájékáról, meg a határbeli rétségek gazdag növényvilágából nyerték. A hímzett rózsák árnyaltos piros színét adó festéket a mályvarózsa szíromleveléből főzték. A barnát a dió leveléből nyerték. A kék színt a bodzabogyó festéke adta. A hagyma héjából a barnássárga árnyalatot kapták. A kifőzött szalma levél sárgára festették a fonalat, de felhasználták erre a célra a lóhúgy festékanyagát is. Ez utóbbiból nagyon szép sárga színt kaptak, amely igen tartós volt, nem halványult. Felhasználták a fodormenta, a rozmaring, a bazsalikom, a szeder, a szőlőhéj, a szikfű, a leánderlevél, a vízililiom festékanyagát is. Emellett pompás színeket nyertek bizonyos mocsári növények főzetéből is, melyeket a rétet járó pákászokkal szedettek

össze. Egyik-másik nagy tapasztalatú asszony valóságos tudósa volt a festék készítésének. Napokon keresztül főzték, áztatták a fonalat a festékben. A hat-nyolcféle árnyalatot úgy nyerték, hogy különböző ideig hagyták az anyagot a lében, vagy pedig száradás után

ugyanabba többször is beavatták. Minél türelmesebb és hozzáértőbb volt a háziasszony, annál több színárnyalatú és ragyogóbb fényű fonál került elő a festékes fazekakból. Ezeket aztán a házak padlásán szárították, nem a tűző napon.

Komoly és sok időt igénylő munka volt a fonál festése. Ezért nagyon takarékosan bántak vele. Nem tömött a hímzés mindkét oldala, a fonákán csak apró kis öltések láthatók. Így fele annyi szál kellett hozzá. Minden parányi fonáldarabkát felhasználták. Ha egy-egy mintaelem hímzésénél elfogyott a kiválasztott szín, más színt hímeztek bele, ha csupán csak néhány öltés hiányzott még. Többször találkozhatunk ilyen parányi foltokkal. A mintát feloldott koromba mártott lúdtollal rajzolták az anyagra, a rajzolásban járatlanok pedig az eredeti darabról kanálfejjel dörzsölték át a ráterített vászonra.

A kunhímzésnek nemcsak a színezése jellegzetes, hanem a szerkezete is. Egészen sajátosak ezek a szabadrajzú lapos- és hamis laposöltéses munkák. Mintái pontosan kidolgozottak, zártak. Nagyobb részük a középpontot hangsúlyozza, s a tőle két oldalra lévő minta egymásnak tükörképe. A három mezőre osztott mintában a szélesebb középső részt két egyenes sötét vonal veszi közre. Ennek gyakoribb elemei: a rózsza (kunrózsza), a szegfű, a négyszírmű nefelejcs, de előfordul tulipánszerű virág is. Legkedveltebb a nagyobb 10-18 karéjos rózsza. Gyakran jelenik meg a mintán a nefelejcsnek nevezett, négy-

szírmű virág. A díszítmény füzérszerű, központi elrendezésű. Két oldalra egyformán hajlanak a virágos, bimbós ágak. A keretező két vonalon túl szimmetrikusan elhelyezkedő apróbb minták kaptak helyet. A széldíszítmények között a leggyakoribbak az ötkaréjú, két-, illetve háromszínű, egyenesszárú virágok, de gyakoriak a szár nélküli tulipánok is. A gránátalma szintén előfordul széldíszítményként, amelynek ismerjük kétszínű körből négy irányba nyúló kacsos változatát is. Nem csupán a mintaelemek, hanem a színek is ritmikusan ismétlődnek.

A hímzés nem fedi be az egész anyagot. Az üres terek kitöltésére szívesen alkalmazzák a különböző formájú kacsaringókat, a kacsokat, a bajuszt. A virágok, a levelek elvékonyodás nélküli száron ülnek. E hímzésre jellemzők az erőltetés nélküli naiv formák és a tiszta pasztell színek. Az egyszínű hímzés nagyon ritka. A többszínű minták jellegzetessége, hogy a színek nagyon finom árnyalatokkal mennek át egymásba, s az egyes mintaelemek közepük, vagy szélük felé sötétednek, illetőleg halványulnak. Így a hímzés tűfestésszerűen hat. A levelek többnyire két-

színűek, gyakran zöld-barna, zöld-rózsaszín, zöld-meggypiros változatban készültek. Az eredetileg párnavégeken alkalmazott kunhímzés később feltűnt lepedőszéleken is. A mai megváltozott lakáskultúrában is megtalálta a helyét. A mai alkotók a párnavégek mellett főként terítőket, díspárnákat készítenek. A hagyományos kunhímzés technikájának, motívumvilágának őrzésével napjainkban számos alkotó foglalkozik. A közelmúlt egyik legjelesebb hímzője a türkevei Szádvári Andrásné Sallai Margit volt, aki létrehozta azt a Díszítőművészeti Szakkört, melynek tagjai

mind a mai napig híven őrzik a hagyományokat. Ugyancsak jeles alkotó a kunszentmártoni Ország László, aki a helybeli Csengedi Népművészeti Egyesület létrehozójaként dolgozik és adja tovább tudását. Az említettek mellett számos karcagi, kunhegyesi és abádszalóki hímző foglalkozik e régi, hagyományos hímzés életben tartásával, megőrzésével.

Nagy Molnár Miklós

hírek

Hírek

Kiállítás Kecskeméten

Magyar Kézműves Remek

Zalában jártunk

A ryijy

Könyvajánló

Zala megye a tavasz teljes pompájában fogadta azokat a népi kézműveseket, alkotóházak fenntartóit, mestereit, akik bejelentkeztek a IV. Népi Kézműves Alkotóházak Országos Konferenciájára május elején.

A programot támogatta a NESZ, a Zala Megyei Népművészeti Egyesület, a Gébárti Kézművesek Háza és a Zalai Borút Egyesület. A tanácskozás helyszíne Zalaszentgróton a Civil Turisztikai Központ volt.

A távolról jövők Keszthelyre érkeztek, ahol elsőként a Zala Megye Népművészetéért Alapítvány által működtetett keszthelyi Népművészeti Alkotóházzal ismerkedhettek meg, találkozhattak sok ismerős zalai mesterrel, egyesületi taggal.

A Festetics Kastély szomszédságában levő, gyönyörűen felújított paraszt barokk kőépület tökéletes helyszín a népi kézműves tevékenységhez. Az éppen megfelelő méretű kertből léphetünk az oszlopos tornácra, majd onnan a hajdani tisztaszobába, a konyhába és a hátsó

szobákba. Mindegyik helyiséget ide illő bútorokkal és természetesen a tevékenységhez szükséges munkaeszközökkel rendezték be, de van szép konyha és szociális helyiségek is rendelkezésre állnak.

Szövő, csipkeverő, babakészítő, bőrös, fa és kéregedény készítő és vesszőfonó műhelyeket láttunk, és hallottunk azokról az alkotó csoportokról, amelyek ott tevékenykednek. A szakkörök egy részét a Goldmark Károly Művelődési Központ működteti, más részét az alapítvány.

A zalai népi ételek kóstolása után elindultunk a konferencia helyszínére, Zalaszentgrótra.

A szelíd dombok és mélyükön megbúvó kis települések, a tavasz csodálatos virágai, melyek a falvak útjait, házait díszítik, a vendéglátó – a programot szervező – kollégák vendégszeretete sokáig emlékeztetéssé tették az ott töltött néhány napot!

Igyekeztek olyan programot biztosítani, amely egyrészt alkalmas volt a helyi értékek bemutatására, másrészt kiváló előadók személyében

az országos értékeket is oda vonzották magukhoz, így ott, egy helyen találkozhattunk velük.

Zalaszentgróton először egy kézműves házaspár – Csiszár Tibor tűzikovács és felesége, aki mézeskalácsos – volt a vendéglátónk. A családi ház telkén lévő kovácsműhely egyik részét az apai örökségként megbecsült muzeális értékeket képviselő szerszámokkal rendezték be, másik felében korszerű eszközök vannak, amelyeket a mindennapi munkájában használ a mester.

Zsuzsa asszony cukrász, kitűnő süteményei mellett mézeskalács figurákat készít, de leg-sikeresebb a zalai lakodalmas kalácsa. E nagyon finom és hosszú ideig eltartható édesség recept-jét és a magát a készítését is megismertük, sőt, a kézműves bemutató igazán interaktívra sikerült, „bele dolgozhattunk” a kalácskészítésbe. A végeredmény ennek ellenére is csodálatos lett. A kalács leírhatatlan formájú, de legjobban úgy képzelhető el, hogy a kör formájú, csavart süteményt a boros üveg nyakára húzták és úgy

kínálták a lakodalmi menetből kinyújtva a kíváncsi falusiaknak...

És az íze? Fenséges. Megértik, ha felsorolom az összetevőket: körte pálinka, olaj, sok-sok tojás, liszt, sütőpor, s a végén mindez cukor mázzal körbekengetve.

A konferencia helyszíne egy olyan újonnan létesített civil ház volt (hivatalos neve: Civil Turisztikai Központ), ahol a Zalai Borút Egyesület, a Zala Termálvölgye Egyesület, a Celodin Alapítvány és a Zalakanyar Vendégváros és Kézműves Egyesület kapott közösségi teret. A helyiek beszámoltak a civil szervezeteik tevékenységéről és a helyi kézművesekkel való közös munkájáról. Értékőrző, értéktéremtő, igen gazdag, változatos ez a tevékenység, első-sorban a helyi lakosság segítése, igényeinek kielégítése, kezdeményezéseik felkarolása a céljuk. A civileknek ez a közös tevékenysége egy jól működő, települési közművelődési intézménynek is dicséretére válhatna.

A nap további programjában a Népi Kézműves Alkotóházak Országos Egyesületének Közgyűlése szerepelt.

A két éve alakult szervezet jelenleg 24 tagot számlál, ezek többsége alkotóházat működtető szervezet, vagy egyéni nyitott-műhely, műhely-galéria, közülük tizennégyen voltak jelen.

A 2011-ben bejegyzett egyesület a közös érdekek mentén, közfelkiáltással alakult meg. Alapszabályukban fogalmazták meg céljaikat, feladataikat, melyek közül igen fontos az alkotóházaknak, műhelygalériáknak, nyitott-műhelyeknek a közművelődésben, a turizmusban, és az idegenforgalomban elfoglalt helyének tisztázása, a szerepvállalás megerősítése.

E célból többek között az alkotóházakat működtetők folyamatos tájékoztatását, érdek-képviselését vállalja fel, a működtetők szakmai képzését és továbbképzését segíti.

A közgyűlésen az elnök asszony, Prokné Tirner Gyöngyi az idő rövidségére való tekintettel tömören számolt be az 2012-es munkáról, a pályázatokról, amelyek a munkaterv megvalósítását segítették.

Bemutatta a honlapot (www.ahazak.hu), az egyesület arculatának kialakítására tett kezdeményezéseiket.

Megismertük az egyesület elmúlt évi rendezvényeit, melyek közül kiemelkedett a magyar-

lukafai tanácskozás, a magánkézben levő alkotóházak vezetői számára.

Az egyesület Felügyelő Bizottságának vezetője, Báder Miklósné is tájékoztatta a jelenlevőket az elmúlt év munkájáról, hangsúlyozta, hogy a fiatal egyesület fő feladata az alkotóházak tekintélyének erősítése, és az egységes fellépés. Elnök asszony ismertette a 2013-as munkatervet is. Együttműködési megállapodást terveznek kötni a NESZ-szel (ez május 25-én, a NESZ Küldöttgyűlésén meg is történt), partnerségi viszony kialakítását tervezik.

Fontosnak tartják a külföldi alkotóházakkal való kapcsolataik megerősítését, az alkotóházi hálózat építését.

A konferencián V. Németh Zsolt, vidékfejlesztési államtitkár is előadást tartott, bemutatta a Nemzeti Vidékstratégiában a népi kézművesség helyét és szerepét. A Nemzeti Vidékstratégia a magyar vidék alkotmánya, melynek végrehajtása során együttműködésnek kell megvalósulni a belüggyel, az oktatásüggyel és más ágazatokkal is. A vidék erősségei közül azt a

jelentős kulturális örökséget emelte ki, amely a képzett népi kézműves réteg meglétében tud érvényesülni igazán.

2012-től a Nemzeti Vidékstratégia négy szakterülete közül a vidékfejlesztés körébe került a népi kézműves stratégia is, amely elsőrendűen a helyi hagyományokra épít.

Elismerte ugyanakkor, hogy az alkotóházak működésének bizonytalanságát a pályázati források hiánya okozza. Elmondta, hogy az EU-s pályázatok kiírói újfajta szemléletet kívánnak a pályázóktól: a komplexitást várják el, az együttgondolkodást az egészségfejlesztéssel, a közösségformálással, a szociális gazdaságok létrehozásával stb.

Beke Márton, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közművelődési Főosztály vezetője volt a következő előadó, „*Intézmény – szervezet – szakember – közösség*” című előadásában a közösségi művelődésről, annak fontosságáról, helyszíneiről beszélt. Hangsúlyozta, hogy a helyi erőforrásokra kell építeznünk, és hogy a közművelődés feladata a társadalmi mobilitás biztosítása.

Véleménye szerint az emberek találkozásának helyszínéül kell szolgálnak a kultúra házai, a

közművelődés célja a közösségek létrehozása, gondozása, fejlesztése.

Beke Márton kiemelt fontosságot tulajdonított előadásában a helyi értéktárak jelentőségének. Végül az együttgondolkodásra hívta fel a figyelmet az alkotóházakat illetően.

Végezetül Beszprémy Katalin a Hagyományok Háza Tárvezetője mutatta be a népi kézművesség és vidékfejlesztés viszonylatában a népi kézművesség lehetőségeit.

Az előadások után a jelenlevők lehetőséget kaptak arra, hogy kérdéseket tegyenek fel az elhangzott témákban.

Többen a meglevő közösségek jobb, érzékelhetőbb támogatását hiányolták az állam részéről, emlegették a hajdani Tengertánc pályázatokat, amelynek egyik fejezete kiemelten az alkotóházak fejlesztésére adott pályázati lehetőséget. Többen hangsúlyozták, hogy anyagi gondjaik miatt felbomlóban vannak a szakmai alkotóközösségek.

Szóltak a fiatal pályakezdőkről is, akiket ösztöndíjjal lehetne segíteni, hogy a tanult szakmájukat folytassák, hogy pályára, igazán a pályájukra kerülhessenek. A mestereket érde-

keltté kell tenni abban, hogy fogadják a fiatal alkotókat, tanítsák őket.

Az úgynevezett 7-es adószám is aggályos, említette az egyik mester, helyette más megoldást kellene találni, példának említette az östermelői jogosultság kiterjesztését e területre is.

A Népi Kézműves Alkotóházak IV. Országos Konferenciája kiváló alkalmat teremtett arra, hogy az alkotóházakat működtető népi kéz-

művesek, egyesületi vezetők első kézből tájékozódjanak a szakterületünkre ható erők alakulásáról, megismerhették a döntéshozók elvi álláspontját a népi kézművesség jövőjéről.

A Tiszántúlról, kiemelten Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyéből jelentős létszámban érkeztek népi kézművesek, számukra különösen hasznos volt a találkozó.

Megismertük a tőlünk közel 400 km-re élő és dolgozó civil szervezetek és a népi kézművesek élet- és munkakörülményeit, bepillantást kaptunk az alkotóházak szövetsége vezetőinek áldozatos munkájába, első kézből hallgattuk meg azt a vidékstratégiát, amely az ágazat számára a jövő lehetőségeit kínálja.

Sokat tanultunk az összefogásról, a helyi és országos lehetőségek jó kihasználásáról.

Ízletesek voltak a zalai ételek és a borok, amelyekből bőséges kóstolót kaptunk.

Várjuk a következő találkozást, amely talán a Tiszán innen valósulhat meg.

Hubert Erzsébet

Kiállítás Kecskeméten

2013. július 14-én nyílt meg Kecskeméten a Kodály Művészeti Fesztivál társrendezvénye, a „Tiszán innen – Dunán innen, a két folyó ölelésében” címmel a Duna-Tisza közí Népművészeti Egyesület tagjainak kiállítása. Az egyesületi tagok között sok népi iparművész, több népművészet ifjú mestere és a legrangsabb állami elismerés, a népművészet mestere kitüntetés birtokosa tevékenykedik. Az egyéni elismerések mellett az Egyesület 2008-ban a Magyar Kultúra Napja alkalmából a népművészet hagyományát őrző és fejlesztő tevékenységéért Csokonai Vitéz Mihály-közösségi díjat kapott. *(A Csokonai Vitéz Mihály-közösségi díj a nem hivatásos, amatőr színjátszás, vers- és prózamondás, bábjátszás, kórus- és zeneművészet, képző-, fotó-, film-, videoművészet, táncművészet, valamint a hagyományörzés, a tárgyalkotó és előadó népművészet területén működő – hosszabb ideje kimagasló művészeti munkát végző – amatőr együtteseknek, művészeti alkotó közösségeknek adományozható állami kitüntetés. – a szerk.)* A hagyományt tisztelő, azt továbbéltetni akaró, ugyanakkor a ma embere és a jövő nemzedék

számára alkotó mesterek, kézművesek számára megtiszteltetés e rangos esemény szerves részeként való bemutatkozás.

A Kodály Művészeti Fesztivál a város nagy szülöttjének állít méltó emléket komolyzenei előadásokkal, templomi koncertekkel, ősbe-mutatóval, előadásokkal.

Számos neves zenész, zenekar, karmester, kórus, együttes – Muzsikás együttes, Debreceni Kodály Kórus, Purcell Kórus – a rangos esemény előadója.

A Fesztivál védnöke Kodály Zoltánné, Péczely Sarolta.

A népművészeti kiállítás a Fesztivál ideje alatt (2013. július 15. és augusztus 2. között) a Kecskeméti Kulturális és Konferencia Központban látogatható.

Magyar Kézműves Remek

A magyar kézművesség értékeinek és mestereinek elismerésére hivatott, tizenegyedik alkalommal meghirdetett Magyar Kézműves Remek pályázat díjátadó rendezvény fővédnöke és vendége idén is Prof. Dr. Cséfalvay Zoltán parlamenti és gazdaságstratégiaiért felelős államtitkár.

A magyar kézműves hagyományok és adottságaink jobb hasznosítása érdekében a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) első alkalommal 2002-ben hirdette meg az alkotó kézműves termékek jutalmazására a „Magyar Kézműves Remek” elismerő cím adományozását. A különleges előállítási technológiát őrző és kiemelkedő minőségű kézműves termékek díjazásának célja a hagyományőrző vállalkozói kultúra, a kézműves szakma rangjának emelése és újabb piaci lehetőségeinek feltárása. A kézműipari vállalkozók teljes körét átfogó pályázati lehetőség elsősorban szakmai elismeréssel díjaz, marketing-, illetve megjelenési lehetőséget nyújt, ahol ugyanakkor a díjak száma nincs korlátozva. Ilyen formában szinte egyetülálló elismerésről van szó.

A „Magyar Kézműves Remek” elismerő oklevél mellett valamennyi díjazott lehetőséget kap arra, hogy használhassa a „Magyar Kézműves Remek” logót és termékéhez meghatározott tartalmú elismerő kártyát (termékcímkét) készíthessen.

A Magyar Kézműves Remek pályázat ismertsége és rangja folyamatosan emelkedett. Míg 2002-ben 27 pályázó nyújtotta be alkotását, közülük 14-en nyerték el a Magyar Kézműves remek címet, 2013-ban rekordszámú – minden idők legtöbb pályázata – 132 pályamű érkezett, a zsűri pedig 39 „Magyar Kézműves Remek” címet adományozott.

2013-ban a pályázati felhívásra minden eddiginél színvonalasabb pályázati munkák érkeztek; így idén találkozhattunk a legtöbb, a pályázati felhívás követelményeinek és a díj céljainak legjobban megfelelő alkotással. Emellett ismét sok, pályázatunkon újonnan megjelenő szakma képviselőjét, illetve innovatív termékeket is üdvözölhattük.

A címet elbíráló, neves szakembereket is felvultató zsűri döntése meghozatalában kiemelt követelmény volt a termékek eredetisége, nemzeti kultúrát őrző, egyedi értéket képviselő hagyományhűsége, a kivitelezés kiváló minősége és turisztikai hasznosíthatósága.

Idei újdonság, hogy a tavalyi, 2012. évi pályázat és kiállítás során először megrendezett közönségszavazás nyertesének az ezévi ünnepélyes eredményhirdetés keretében különdíjat adtak át.

A „Magyar Kézműves Remek” címet nyert pályázók termékeiből az MKIK a címátadást követően minden alkalommal kiállítást rendez, amely az idén egy hónapig (július 12-től augusztus 11-ig) lesz látható a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban.

A teljes pályázói névsor az MKIK honlapján olvasható:
<http://www.mkik.hu/hu/sajtoanyagok/cikkek/magyar-kezmuves-remek-2013-dijatado-es-kiallitasmegnyito-63227>

Ha meg kellene határozni, hogy mi a legjellegzetesebb finn textília, a választás bizonyára a kézi csomózású ryijyre (ejtsd rüijü) esne. A ryijyket hosszú évszázadokon keresztül finn nők készítették, és egy-egy példány több lakásban még ma is a legmegbecsültebb helyen lóg a falon, melegséget és meghittséget árasztva. A ryijyk eredetileg csónakokban való alváshoz készültek, később ágyak takarói lettek, egyre díszesebbekké váltak, és esküvői ryijyként használták őket. De kerültek szánokba, szolgáltak szőnyegként és számos egyéb célra alkalmazták őket. A 20. század eleje óta a ryijyk művészi alkotásként is készülnek, otthonokat és közösségi tereket díszítenek.

A gyűjtemény egyik célja a finn nők 18. századtól napjainkig tartó rendkívüli találékonyságának és szép iránti érzékének bemutatása, mindez a ryijykön keresztül. Fokozatosan fejlődnek, miközben a népművészeti tárgyból nemzetközileg elismert textilművészeti alkotás lett. A tárlat másik célja: felébreszteni az igényt az emberekben, hogy saját otthonukba is készítsenek egyet ezekből az otthonos és finom textíliákból.

Az első ryijyk

Az első ryijyket a vikingek készítették. Nyitott hajóikon nagy távolságokra hajóztak, és az eredetileg alváshoz használt állati bőrok a sós víz hatására megkeményedtek. Helyette használták a gyapjú ryijyt, ami nedvesen is melegített. A vikingek feltehetően azokat a kopt textíliákat másolták, melyeket Egyiptomban láttak, vagy amiket a kopt hittérítők Európában használtak. A csónakokból a ryijyk az ágyakba kerültek, először a partvidéken, majd beljebb a szárazföldön is. Általában csomózott oldalukkal lefelé használták ezeket, s többnyire díszítés nélküliek

voltak. A felsőbb osztályok ryijyit a felső, csomózatlan oldalon hímzéssel vagy a csomók közti csíkokban mintás szövessel díszíthették. A középkor végére a takaróként használt ryijyt minden társadalmi osztálynál megtaláljuk.

A 16. század elejétől a ryijyk fontos szerepet kaptak az esküvői szertartások során. Ezért rendkívül szépek és impozánsak lettek. Ez volt a kezdete a finn esküvői ryijyk máig tartó hagyományának.

A ryijyk díszítése

A 17. században a csomózást a ryijy felső oldalának díszítésére kezdték használni. Gyakran mindkét oldal csomózott volt, de az alsó oldalt nem díszítették. A kétoldalas ryijyk nagyon meleg lehetett.

A középső mező jellegzetes motívumai a négyzetes vagy romboid hálók voltak.

A figurális népi ryijyk motívumai különböző forrásokból származtak. Gyakran egy bizonyos régióon belül ugyanolyan, könnyen felismerhető alapszerkezetük volt, pl. középen egy nagy szív vagy csillag. Finnország nyugati területein három, míg Tampere környékén két tulipánnal díszítették a ryijyket. De minden szövő saját elképzelése és a színekhez való viszonya alapján variálta az alapmodellt.

A felsőbb osztályok ryijyi gyakran svéd minta alapján készültek, s a népi szövők ezeket leegyszerűsített formában valósították meg.

Az esküvői ryijyket általában a menyasszony vagy annak családja készítette, de előfordult, hogy hivatásos szövőt kértek fel a feladatra.

Külföldi hatások

A népi ryijyk díszítése az esküvői szertartásokon való használatot tükrözte. Rákerült az esküvő éve, később a menyasszony nevének kezdőbetűi, ritkábban a vőlegényé vagy mindkettőjüké. A díszítő motívumok közt a szíveket, a menyasszony vagy a jegyespár figuráit találjuk. Lehetnek rajtuk szerencsét hozó szimbólumok, mint a keresztek, életfák, szerencsemadarak, Szent János pajzsa, kibogozhatatlan csomók, sarkantyútaraj csillagok és a négy szív. A homokórák szintén gyakoriak. E mágikus szimbólumok vagy jelek gyakran idegen eredetűek.

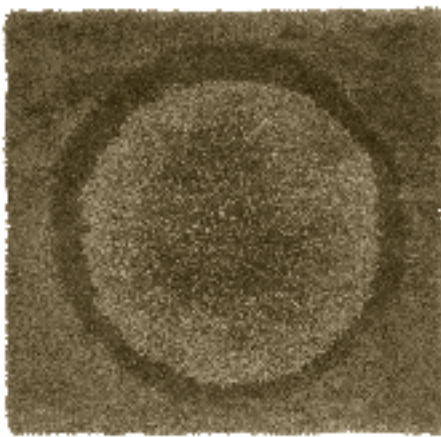
A legszebb és legeredetibb finn népi ryijyk az 1780–1820 közötti időszakban készültek. A 19. század folyamán erősödtek a más országokkal való kapcsolatok, s az idegen hatások egyre inkább érezhetővé váltak. A ryijyk akkori modelljeként a külföldi lakástextilek vagy keleti szőnyegek szolgáltak. Alaposan tanulmányozták a német és svéd hímzésminta-könyveket, különösen a keresztöltéseseket használták fel a ryijyk készítéséhez. Semmi sem maradt a korábbi kreativitásból és képzelőerőből.

Ugyanekkor jött divatba a szintetikus színezékek használata az egész világon, s ezeket a ryijykön is alkalmazták. Az eredetileg világos és élénk színek egy része a fénytől teljesen kifakult. Ezeket a ryijket a falra akasztották, esetleg szőnyegként használták.

Ryijy konjunktúra az 1920-as években

1918-ban, egy évvel azután, hogy Finnország kivívta függetlenségét, Ivar Hörrhammer műkereskedő és gyűjtő nagy kiállítást szervezett Helsinkiben a népi ryijykről. A nagyközönség ekkor értette meg, hogy a finn ryijyk nemzeti kincsként milyen jelentős kulturális-történeti értéket képviselnek.

U. T. Sirelius könyve, a *Finnország ryijy szőnyegei* című nyomán óriási érdeklődés támadt a ryijyk iránt, és a *Finn Kézművesek Barátai* a régi népi ryijyk modelljei alapján újakat kezdtek piacra dobni, sőt árusítottak olyan teljes készleteket is, amelyek minden szükséges kelléket tartalmaztak egy ryijy házilagos elkészítéséhez. Ezek igen nagy népszerűségnek örvendtek.

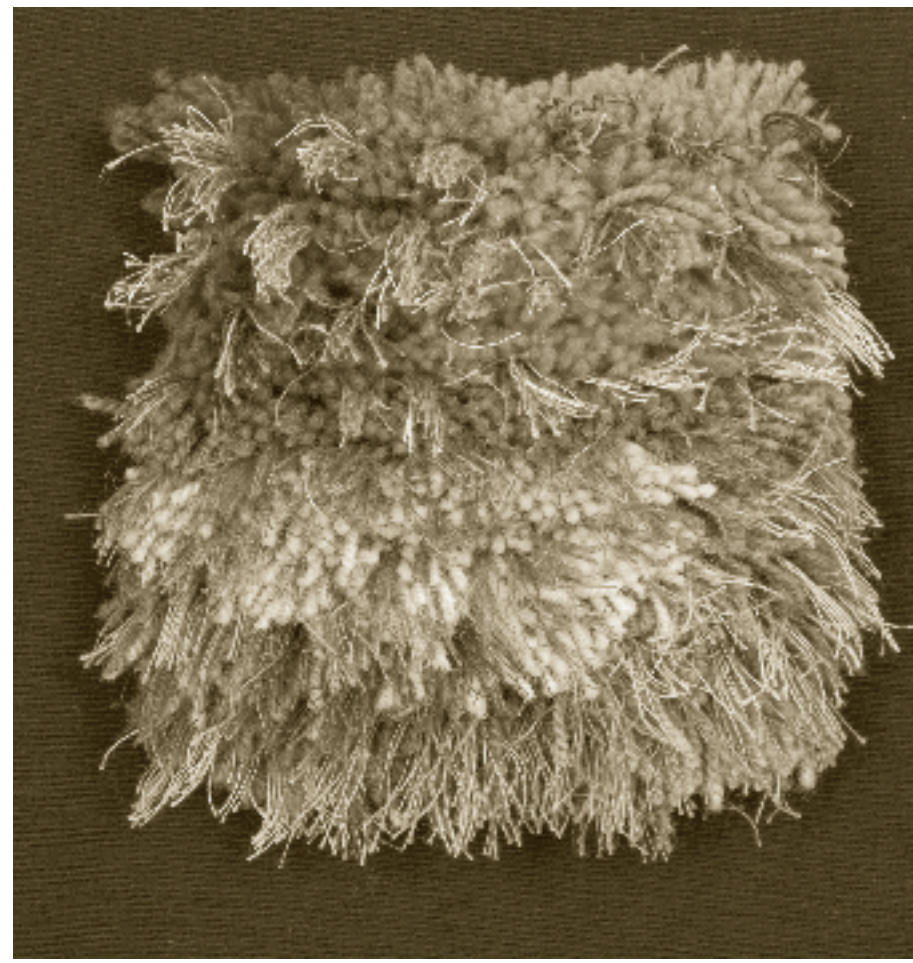

Akadtak olyanok, akik hangsúlyozták, hogy új, a kor ízlésének megfelelő változatokra is szükség van. Az első, aki ilyen szögletes, funkcionalista stílusú modelleket tervezett, Impi Sotavaltta volt, aki a *Finn Kézművesek Barátai* társaságnál dolgozott.

A ryijy-technikával más tárgyakat is készítettek, díspárnák, kávékannát melegen tartó takarók, hintaszékre való ryijyk, szőnyegek, falvédők is készültek.

Új témák, új technikák

Az 1930-as, 1940-es években a ryijy, falra akasztva, csaknem minden finn otthon dekorációjául szolgált. Sokan szerették a régi népi ryijyk másolatait, de az új modellek is népszerűek voltak, sokféle témát ábrázoltak: pl. egy-egy közismert jelenetet a Kalevalából, a finn nemzeti eposzból vagy a Bibliából, esetleg más irodalmi forrásból. Egy részüket textilművészek, más részüket – sokszor a legnépszerűbbeket – laikus formatervezők tervezték. Különböző szervezetek, helyszínek vagy események emlékére is készültek ryijyk.

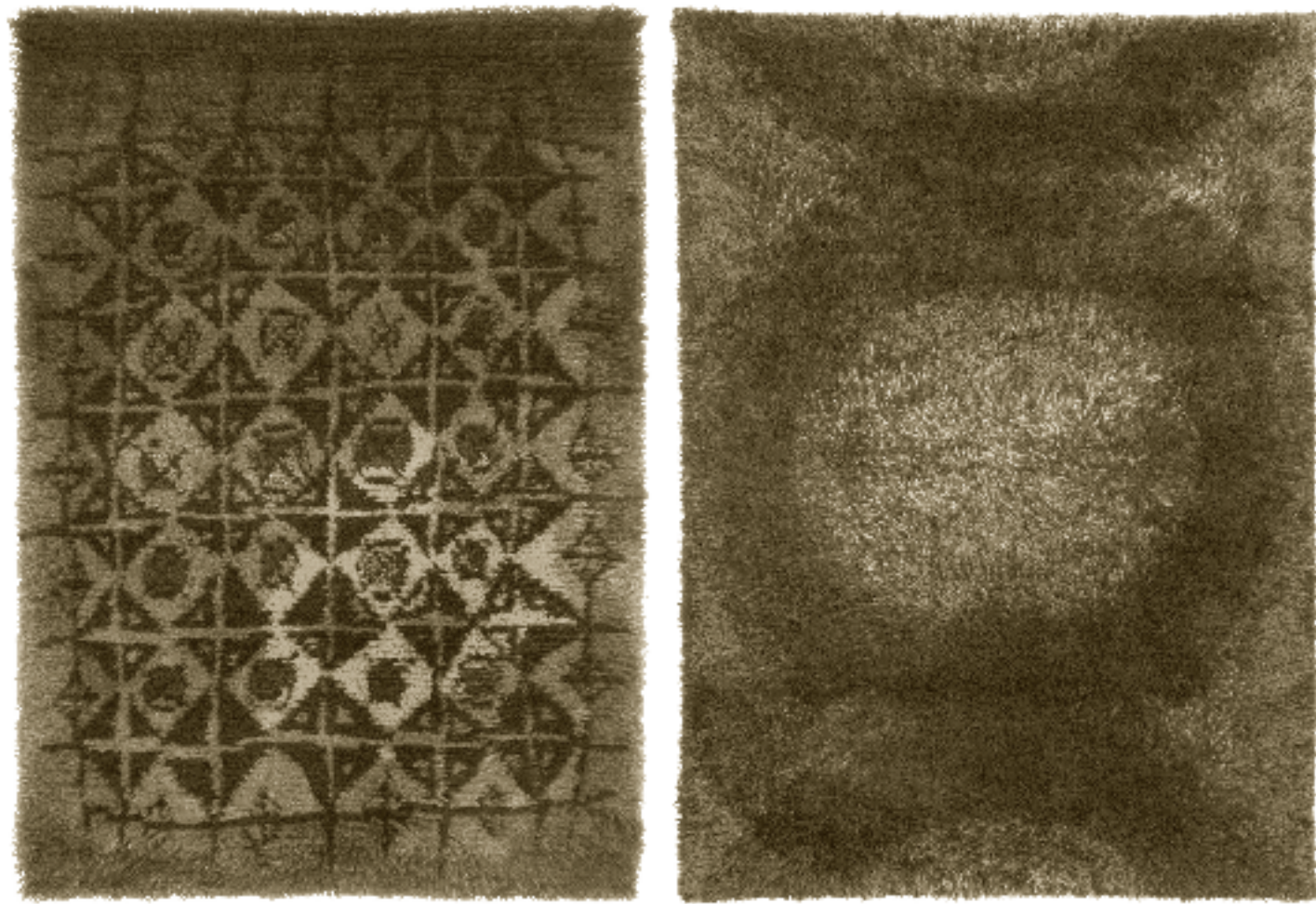

Finnország iparosodása következményeként sokan költöztek a városokba. Itt a kisebb lakásokban nem volt hely nagy ryijyk számára, de a cégek kisebb ryijyk készítéséhez is árultak készleteket. A ryijyk készítésének új módszerét is alkalmazták: a gyapjúfonalat egy nagy tű segítségével előregyártott alapra csomózták. Így a szövőszék használata is feleslegessé vált.

Szeccessziós ryijyk

A 19. század végén a a külföldi mintákon alapuló rózsás ryijyk voltak a legnépszerűbbek, amelyek a szövéskor kevés kreativitást igényeltek. Ugyanakkor művészek, műkereskedők, művészettörténészek kezdtek népi ryijyket gyűjteni. Az egyik gyűjtő a festő Akseli Gallen-Kallea volt.

Amikor felkérték az 1900-as Párizsi Világkiállítás finn pavilonja textiljeinek tervezésére, egy olyan új modellt alkotott, ami alapvetően megváltoztatta a finn ryijy-dizájnát. A régi, statikus előzményekhez képest ez a ryijy aszimmetrikus volt, és a felfelé tartó mozgás erős érzetét keltette. Használata is eredeti volt: a kanapé

háta fölé, a falra függesztették, ahonnan alá-ereszkedve eltakarta az ülóbútor háttámláját, beborította ülőfelületét és az előtte lévő kis asztal alá ereszkedett.

Művészek, építészek kezdtek ryijyket tervezni, gyakran egy-egy meghatározott belső térbe szánva.

Homokórák és absztrakt festmények

Az 1920-as, 1930-as évek geometrikus funkcionálizmusa nem minden ryijy-tervezőnek tetszett. A lágyabb, költőibb dizájn felé mutató irány egyik úttörője Eva Brummer volt, aki az érzelmekre, finom hangulatokra koncentrálni lágy formákat és színeket használt, kedvenc motívuma a kereszt és a homokóra volt.

A ryijy-dizájnt ugyancsak nagymértékben befolyásoló másik művész Uhra Simberg-Ehrström, akinek kezdeti ryijykeit poétikus, álomszerű hangulat jellemez. Munkáin különböző színek lehetnek egy csomóban, s ezek fokozatosan mennek át egymásba, ami a szövést rendkívüli módon megnehezíti. Általában több tucatnyi színt használt egy-egy ryijyn.

Mindkét művésznek nagy szerepe volt a modern finn ryijy nemzetközi elismertségének megszerzésében.

Erős színek, grafikus minták

Kirsti Ilvessalo és Ritva Puotila is számos díjat nyert külföldi kiállításokon, például a Milánói Triennálén. Kirsti Ilvessalo gyakran használta a népi ryijyk mintáit, de teljesen más külsőt és érzést adott nekik. Meggyőződése volt, hogy a ryijyket a padlón kell használni, s ezért bármely irányból lehetett nézni őket.

Ritva Puotila munkáit egy erőteljes központi motívum határozza meg. Kedveli a színeket, sok tónust, és több szokatlan anyagot – papírt, selymet, fémot – használ. Ryijyinek egy része relief hatását kelti vagy éppen teljességgel három dimenziós.

A ryijy napjainkban

A finn ryijy elkerülte az egyszerű másolás csapdáját, s még ma is fejlődik, követi az aktuális

irányokat. A legújabb ryijyk viszonylag kicsik és különféle innovációk jellemzik őket. A csomófonalak hosszát olykor úgy alakítják, hogy dombormű hatását keltse, vagy különböző hosszúságúra vágják őket. Lehetnek hosszúak és keskenyek, de akár kör alakúak is. A gyapjú mellett megjelenik sok más anyag is: a len és selyem, rozsdás fém, kövek, könnyű rostok, üveggyöngyök, művirágok. Ezek a ryijyk gyakran textilművészeti alkotások, amelyeken az alkotó érzéseit, gondolatait fejezik ki.

A modern ryijyk gyakran egyedi darabok, amelyeket nyilvános terekbe szánnak, meglágyítják a sokszor steril belső tereket. De az emberek saját otthonaikba is készítenek ryijyket, általában kisebbeket. Esküvőkor a pár szinte mindig ryijyn áll, ami lehet a sajátjuk vagy valamilyen nőszervezet által a templomnak ajándékozott darab.

A kiállítás megtekinthető 2014. január 5-ig a Néprajzi Múzeumban, Budapesten.

Készült a kiállítótér szövegeinek felhasználásával.

2013 júniusában jelent meg a Kairosz Könyvkiadó gondozásában Bíró Friderika – Für Lajos *Búcsú a parasztságtól* című két kötetes munkája. Az első kötetet (*Történelmi esszé*) Für Lajos írta, a második kötetet (*Interjúgyűjtemény*) Bíró Friderika szerkesztette, gondozta.

Az 1970-es évek közepén kezdte Bíró Friderika és férje, Für Lajos gyűjteni azokat a magnós interjúkat, amelyeket idős falusi emberekkel készítettek az elsüllyedt parasztvilágról. Azokban az években közülük még szép számmal éltek olyanok, akik visszaemlékezéseikben fel tudták idézni a régi, zárt paraszti világot. Azt a világot, életformát, ami már a 19-20. század fordulóján bomlásnak indult, majd a század közepén erőszakkal, durván szétverték. A 20. század utolsó negyedében még elérhetőek voltak azok a „szemtanúk”, akik ismerték a régit s átélték, megszenvedték az erőszakos módon kikényszerített újat, a teljes váltást. A szerzőpáros ezért gondolta úgy, hogy az utolsó pillanatban készített interjúkban kérdéseikre választ kaphatnak, hiszen egyre inkább fogyott azoknak a száma, akik ezt a világot még megéleveníthették az utókor számára. „Az eltűnt időt” akarták valamiképp megragadni. És

éppen azok lelkében, szemével és gondolkodásával, akik a nagy fordulat, a mezőgazdaság un. kollektivizálása, a téészekbe kényszerítések szereplői és elszenvedői voltak. Ezekben az években még beleláthattak a régi parasztcsaládok világába, sőt szinte azonosulhattak egy-egy „szereplő”, egy-egy családtag vagy éppen az elbeszélő életével, sorsával. Főként abban az esetben, ha kinyíltak az ajtók, ha a kopogtatót-kérdezőt behívták, leültették... befogadták. Ha megnyíltak az emberek... mert jó volt beszélni a múltról, a családról, a szülőkről, gyerekekről, elhalt férjről, feleségről, ifjúkorról, szerelemről. Jó volt emlékezni féltve őrzött tárgyakra, munkaeszközökre, fájdalmasan gondolni gyönyörű lovakra, okos tehenekre... „Ki lehetett beszélni” a nyomasztó múltat, a megaláztatásokat, el lehetett mondani a kulákvilág rémségeit, az internálótáborok szörnyűségeit. Azokban az időkben készültek az inter-

júk, amikor az őszinte beszédhez bátorság és merészség kellett, a válasz pedig a kérdező és a megkérdezett egymás iránti feltétlen bizalmán alapult. A *Búcsú a parasztságtól* című kiadvány első kötete (*Történelmi esszé*) és a második (*Interjúk*) szorosan összetartozik. A történelmi esszé a jobbágyság kialakulásától kezdődően helyezi el a 20. században lezajlott gyökeres agrárfordulatot. Ezáltal válnak igazán méltányolhatóvá – időben és térben egyaránt – a vallomásokban, visszaemlékezésekben rejlő néprajzi és történelmi értékek.

Kiadja a *Népművészeti Egyesületek Szövetsége*

1011 Budapest, Szilágyi Dezső tér 6. • Postacím: 1255 Budapest, Pf. 193. • telefon/fax: (1) 214-3523 • neszfolk@nesz.hu • www.nesz.hu • www.mesterporta.hu

Felelős szerkesztő: Igyártó Gabriella • Főszerkesztő: Türk Timea

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Horváth Ágota, Hubert Erzsébet, Igyártó Gabriella, Káldy Mária, Nagyné Nyikus Anna

Fotók: Bakó Ádámné, Dezsőné Borbély Emma, Hatlaczki Balázs, Gyulay Mari, Kozma Károly, Maucha Katalin, Nagy Molnár Miklós, Sári Zsolt, Vetró Mihály
39. oldali ábra: Kisbunda motívum (Dorogi Márton: A kunsági kisbunda. Szolnok, 1962)

Design: Kaszta Dénes – Arkas Design – www.arkas.hu

Megjelenik negyedévente • A következő szám lapzártája: 2013. szeptember 15.

HUISSN 1586-0752

A kiadvány megjelenését támogatja a

Nemzeti Kulturális Alap